

ВПЛИВ ВІЙНИ: ПРИФРОНТОВІ ГРОМАДИ ТА ЇХ СТІЙКІСТЬ

НА ОСНОВІ ОПИТУВАННЯ КЛЮЧОВИХ
ІНФОРМАНТІВ У ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

ВПЛИВ ВІЙНИ: ПРИФРОНТОВІ ГРОМАДИ ТА ЇХ СТІЙКІСТЬ

На основі
опитування
ключових
інформантів
у територіальних
громадах

Україна • 2024

ЗМІСТ

ПОДЯКА	3
КОРОТКИЙ ВИКЛАД ДОСЛІДЖЕННЯ.....	4
ДОСЛІДНИЦЬКІ ЦІЛІ	9
ПІДХІД ДО СТІЙКОСТІ.....	11
РОЗШИРЕНА ПЕРСПЕКТИВА: Визначення аутлаєрів та дослідження факторів, що впливають на ефективність місцевих громад.....	13
Громади з нищою ефективністю.....	13
Громади з вищою ефективністю.....	15
ДЕТАЛЬНІШИЙ РОЗГЛЯД: Оцінка стійкості місцевих громад через інституційне та соціальне функціонування та орієнтацію на відновлення	18
Інституційне функціонування: підготовленість до війни, надання послуг та задоволення базових потреб.....	18
Соціальне функціонування: довіра, механізми громадянської участі та комунікація.....	28
Орієнтація на відновлення: демократичні/авторитарні цінності, підтримка реформ, пріоритети відновлення та обізнаність про програми партнерів (за цільовими групами)	34
Врізка 1. Формування ролі громади у процесі децентралізації (що важливо знати про поточну роль громад в Україні)	41
Врізка 2. Розуміння сучасного ландшафту прифронтових громад: вплив війни та прояви стійкості	43
ПРО RESCORE	45
ПРО ПАРТНЕРІВ.....	45
ПРО SEED	46
МЕТОДОЛОГІЯ.....	47
Терміни опитування та метод збору даних	47
План вибірки, географія та цільові групи	47
Обмеження даних	50
Забезпечення якості.....	50
Підхід до виявлення аутлаєрів	51
Метрика RESCORE	51
ДОДАТОК	
Інформація про вибірку: опитані громади та цільові групи.....	52

ПОДЯКА

Автори: д-р Катерина Іващенко-Стаднік, д-р Ільке Даґлі-Хастингс

Співавтори по роботі з даними: Маріан Махлузарідіс, Павло Середа, Нестор Черіба

Рецензент: д-р Торніке Зурабашвілі

Думки, висновки та рекомендації, представлені в цьому документі, не обов'язково відповідають позиції Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), Програми Розвитку ООН (ПРООН) або їхніх партнерів.

Фото на обкладинці: Поет і реп-виконавець Михайло Невідомський на культурній події у місті Ірпінь, вересень 2023 року.
Автор фото: Інна Міщенко.

Верстка: Ольга Пугіна

КОРОТКИЙ ВИКЛАД ДОСЛІДЖЕННЯ

У цьому дослідженні розглянуто, як ситуація після початку повномасштабної російської агресії проти України позначилася на здатності місцевих громад реагувати на виклики війни та продовжувати щоденно функціонувати. Аналіз ґрунтується на результатах опитування в 32 громадах на півдні, у центрі та на півночі України, включаючи ті, що знаходяться біля лінії фронту, а також ті, які перебували, або зараз перебувають в окупації. Дослідження спрямоване на покращення розуміння поточних потреб громад та визначення пріоритетів відновлення за підтримки донорів та партнерів.

Цей звіт ґрунтується на матеріалах інтерв'ю з ключовими інформантами, серед яких представники офісів громад, неурядових громадських організації (НГО), асоціацій власників багатоквартирних будинків (ОСББ¹) (або офісів старост² у сільській місцевості), а також державних служб. Хоча зібрані матеріали з вибраних населених пунктів не є репрезентативними для всіх громад, областей чи макрорегіонів, висновки на їх основі мають цінність з огляду на наступні міркування:

- a. опитані ключові інформанти мають емпіричні знання, досвід і глибоке розуміння місцевої ситуації, які є цінними для інформування політиків, дослідників і донорів про ключові потреби громад у вибраних регіонах;
- b. матеріали включають, серед іншого, цінну інформацію від спільнот, до яких дослідникам дуже важко дістатися з міркувань доступності та безпеки;
- v. звіт на основі опитування представників громад доповнює інші аналітичні продукти reSCORE, які спираються на дані опитувань громадської думки на рівні областей.

1 Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку (ОСББ) – юридична особа, яку створено власниками квартир та/або нежитлових приміщень багатоквартирного будинку для сприяння використанню, управлінню та утриманню їхнього власного майна.

2 Староста – це призначена посадова особа, яка представляє інтереси селян та забезпечує зв'язок між мешканцями сільського району та органами місцевого самоврядування.

На основі відмінності у балах по сумі показників reSCORE, ми оцінили **загальну ефективність** громад та класифікували їх як більш ефективні та менш ефективні. Також під час аналізу були виявлені **ключові фактори, які мають значний вплив на ефективність громади (це, в тому числі, здійснення довоєнних заходів на випадок надзвичайних ситуацій, наявність механізмів публічних консультацій та співпраці у громаді тощо).**

- Варто зазначити, що громади, які за низкою показників reSCORE умовно відносяться до менш ефективних, порівняно з високо-ефективними виділяються вдвічі нижчим рівнем довоєнної підготовки до надзвичайних ситуацій та майже вдвічі меншою доступністю механізму особистих або віртуальних консультацій як форми спілкування між громадянами та владою. Водночас, **більш ефективні громади демонструють втричі вищі показники наявності громадського бюджету участі та вдвічі вищі показники проведення зустрічей у місцевих громадських центрах, підприємствах, школах та міських/сільських радах.** Крім того, більш ефективні громади демонструють ефективнішу співпрацю з різними групами в громаді, включаючи молодь, жінок та представників громадського сектору.

У цьому аналізі увага також зосереджена на ключових показниках, які дозволяють проаналізувати **інституційну здатність та соціальне функціонування громад**, а також те, чи мають люди, які приймають рішення в громадах, **мислення, націлене на відновлення.**

- З моменту вторгнення ефективного функціонування інститутів стало критичним для адекватного реагування на кризу, сталого надання основних послуг та збереження доступності основної інфраструктури. **Здійснені заходи на випадок надзвичайних ситуацій відіграли ключову роль у забезпеченні інституційної здатності під час війни.** Опитування показало наявність проблем щодо загальної підготовленості до надзвичайних ситуацій, адже тільки три з 14 передбачених заходів на випадок війни були готові лише у половині з громад, охоплених дослідженням.
- Значні екологічні збитки, заподіяні війною, становлять виклик для стійкості та стабільності громад. Середній показник негативних наслідків війни для екологічної ситуації у 32 громадах становить 4,8 з 10 (за шкалою від 0 – мінімальні збитки до 10 – максимальні збитки). **Забруднення повітря виявилось серйозною проблемою** в більшості громад (70% ключових інформантів виявили стурбованість цим питанням). Серед інших проблем, занепокоєння якими висловили більше

половини опитаних, погіршення якості води, руйнування місцевих екосистем, замінування та/або пошкодження сільськогосподарських об'єктів, а також погіршення якості питної води. Зазначені проблеми особливо гостро стоять у прифронтових та визволених від окупації громадах.

- В цілому, оцінка ключових інформантів щодо надання послуг коливається від 8,1 за доступ до Інтернету (що є найвищим показником), до 5,4 за якість доріг (що є найнижчим показником). Щодо базових потреб, бали розподілилися від 9,7 за наявність продуктів харчування в громаді до 6,1 за наявність бомбосховищ та спеціально обладнаних укриттів (зі шкалою від 0 – мінімальне забезпечення до 10 – максимальне забезпечення). Однак, слід зазначити, що деякі в цілому ефективні громади за окремими категоріями послуг систематично демонструють показники, значно нижчі за середні. **Забезпечення безперервного надання основних послуг та своєчасна відповідь на базові потреби залишається особливо складним завданням для громад, які постраждали від війни найбільше. Громади, що розташовані в Донецькій (прифронтовій) та Херсонській (деокупованій) областях мають нижчі показники забезпечення базових потреб у кількох категоріях.** До того ж, ключові інформанти вказують на труднощі у доступі до послуг для вразливих груп населення (осіб з інвалідністю, осіб, які живуть з ВІЛ/СНІДом, внутрішньо переміщених осіб, людей похилого віку, дітей). Опитані також зазначають необхідність справедливого розподілу гуманітарної допомоги та підтримки (матеріальної, освітньої, психологічної/ реабілітаційної тощо), особливо для демографічних груп, які не входять до загальноприйнятих категорій вразливості. Зокрема, сім'ї з однією дитиною або двома дітьми та самотні люди з особливими потребами можуть вимагати допомоги та підтримки, але залишатися поза увагою гуманітарних програм, особливо у громадах, які значно постраждали від військових дій.
- Довіра відіграє ключову роль у функціонуванні громад і є основою для ефективного управління та згуртованості спільноти. В деяких громадах спостерігаються розбіжності у рівнях довіри, зокрема, до центральних та місцевих органів влади, а також НГО. **Відносно вищим є рівень довіри до місцевих органів влади (оцінка 6,1, за шкалою від 0 – мінімальна довіра до 10 – максимальна довіра) та громадянського суспільства (7,4), порівняно з центральними органами (5,3).** Хоча розрив не є значним, на нього варто звернути увагу для забезпечення ефективного управління та збереження національної єдності. Варто зазначити, що менш ефективні громади зі значно нижчими за середні оцінками якості надання послуг та забезпечення базових потреб виявили також меншу довіру до центральних органів влади та НГО.

- Опитування підтвердило наявність в громадах різних форм громадянської участі. Загалом 7 із 10 ключових інформантів повідомили про використання соціальних медіа та онлайн-чатів, а 6 із 10 згадали гарячі лінії як доступний спосіб взаємодії; 4 з 10 респондентів назвали засідання місцевої ради та зустрічі в місцевих громадських центрах, на підприємствах, у школах тощо. Очні або віртуальні консультації як форму спілкування громадян з владою згадали 3 з 10 інформантів. Нарешті, бюджет участі вказали як форму взаємодії лише 2 з 10 респондентів. **Ключові інформанти також оцінили співпрацю з молоддю, жінками та громадськими організаціями як відносно часту та ефективну форму взаємодії.** Водночас, зустрічі з представниками влади різних рівнів були оцінені як менш часті та менш ефективні.
- Механізм зворотного зв'язку між людьми, які приймають рішення в громадах, та членами громади (наприклад, через консультації щодо прийняття рішень, отримання відгуків та критики щодо їхньої роботи, збір інформації про потреби тощо) використовується не дуже часто. Зокрема, взаємодія через зворотній зв'язок є дещо більш поширеною серед представників офісів громади та ОСББ порівняно з двома іншими цільовими групами (представниками громадських організацій та державних служб). **Більшість представників державних служб** повідомили, що **ніколи не консультувалися з членами громади щодо рішень, які вони ухвалюють (52%)**, і заявили, що члени громад ніколи не надавали відгуків і критики щодо їхньої роботи (56%).
- Низка питань reSCORE досліджує думки щодо пріоритетів розвитку і висвітлює підходи до цінностей (демократичних або авторитарних). Хоча існує **консенсус щодо важливості громадянських прав** як гарантії проти свавілля держави (з підтримкою понад 80% серед ключових інформантів), водночас досить високою є підтримка позиції, що слухняність і повага до авторитету є найважливішими чеснотами, яких діти повинні навчитися (близько 60% підтримують цю думку). Необхідність поважати авторитет може бути тимчасовим пріоритетом, який відображає занепокоєння щодо збереження громадського порядку під час воєнного стану. Втім, це також може вказувати на дисонанс між попитом на демократичні цінності в публічній сфері (передусім, в державних установах) та авторитарними цінностями в приватній сфері (в домогосподарстві та в сім'ї). Цей висновок підкреслює необхідність обґрунтованої дискусії щодо ціннісного напрямку післявоєнних перетворень та акцентує увагу на потребі програм, які сприяють розвитку демократичного мислення та прийняття колегіальних рішень у професійному та приватному житті.

- Дослідження виявило різні **рівні підтримки реформ серед чотирьох груп ключових інформантів**. Хоча представники офісу громади демонструють найвищу загальну підтримку реформ, що є обнадійливим, скептицизм серед усіх інших груп залишається досить значним (нині розподіл тих, хто підтримує реформи і тих, хто не підтримує, є збалансованим, приблизно 50/50). Водночас довіра до стабільності ЄС та сприйняття переваг для більшості секторів у разі приєднання України до ЄС оцінюються на рівні 7 з 10 балів, – майже однаково серед усіх чотирьох цільових груп. Це свідчить про те, що скептицизм щодо реформ, які є критично важливими для європейських прагнень України, не стільки вказує на усвідомлену поляризацію думок, скільки наголошує на невикористаному потенціалі для більшої підтримки реформування країни серед усіх груп ключових інформантів. Цей висновок підкреслює важливість залучення ширшої громадськості до відкритих діалогів щодо значення та важливості різних реформаторських ініціатив та для обговорення підходів до їх втілення.
- **П'ять головних пріоритетів для відновлення та реконструкції в громадах включають заклади охорони здоров'я та освіти** (понад половина ключових інформантів наголошують на важливості відновлення цих двох секторів), за якими слідують **транспорт, енергетика та технології** (зазначені більш ніж третьою респондентів). Однак, у деяких громадах півдня (зокрема, в Миколаївській області) відновлення освітніх закладів вважають найпріоритетнішим (це думка 80% опитаних), тоді як у громадах сходу (в Луганській та Донецькій областях) головними пріоритетами є охорона здоров'я та енергетика (понад 70-80% ключових інформантів надають перевагу першочерговому відновленню цих секторів).
- Щодо обізнаності про роботу міжнародних партнерів, більшість респондентів чули про USAID та ПРООН, і майже чверть брали участь у заходах, організованих або фінансованих партнерами. Найвищий рівень обізнаності та залученості в програми партнерів спостерігається серед представників офісу громад. Загалом, **8 з 10 ключових інформантів погоджуються, що міжнародні донори чуйно реагують на їхні потреби, і що міжнародні інвестиції мають позитивний вплив на їхні громади**.

ДОСЛІДНИЦЬКІ ЦІЛІ

Це дослідження спрямоване на поглиблення розуміння поточних потреб та потенціалу стійкості територіальних громад, що входять до програмних пріоритетів партнерів reSCORE.

По-перше, дослідження має на меті оцінити комплексні показники reSCORE у прифронтових та інших громадах, що зазнають вплив війни, та проаналізувати виклики, з якими вони стикаються. Зокрема, на основі оцінок ключових інформантів, які мають глибоке розуміння місцевого контексту, аналізується вплив війни на здатність громад виконувати основні функції, такі як надання послуг мешканцям, підтримання ефективних механізмів комунікації між владою і громадянами та здійснення доброго місцевого самоврядування. По-друге, на основі думок ключових інформантів визначаються пріоритети відновлення та найнагальніші місцеві потреби, які можуть бути задоволені суб'єктами розвитку. Таким чином, дослідження ключових інформантів на рівні громад доповнює інші аналітичні продукти reSCORE, розроблені на основі даних національного опитування.

У дослідженні використовуються кількісні дані, збагачені елементами якісних даних (рефлексіями та відгуками ключових інформантів³). У дослідженні аналізуються основні індикатори reSCORE на рівні громад⁴ і визначається наявність аутлаєрів (тобто, громад, що мають результати нижче або вище середнього показника вибірки — див. *Підхід до визначення аутлаєрів в розділі «Методологія»*). Крім

3 Наприкінці інтерв'ю ключовим інформантам було запропоновано відповісти на відкрите питання: «Чи маєте ви якісь інші думки або рефлексії, пов'язані з поточними нагальними потребами вашої громади? Чи є якісь питання (або потреби певних груп або поселень), які потребують особливої уваги? Які ключові повідомлення про розвиток вашої громади слід донести до національних та міжнародних партнерів?». Рефлексії з інтерв'ю з ключовими інформантами ілюструють деякі важливі теми, які не були охоплені в опитуванні reSCORE. Думки представників різних цільових груп підвищують достовірність наших висновків, а також покращують розуміння місцевого контексту.

4 Для надійного порівняння кількісних даних важливо було би зосередитися на громадах, де інтерв'ю були проведені з принаймні з двома представниками з кожної з чотирьох визначених цільових груп. Проте, у цьому дослідженні ми уникали суворо кількісного підходу. Оскільки дослідження базується на інтерв'ю з ключовими інформантами, дані можуть не бути повністю репрезентативними, але все ж містити цінні свідчення і інсайти. Як результат, ми надаємо доступ до даних на рівні кожної громади незалежно від кількості спостережень. У цьому звіті рекомендованим критерієм аналізу на рівні окремих громад було мати загалом три або більше опитаних ключових інформантів. Цей критерій заснований на принципі триангуляції, який підвищує надійність висновків шляхом включення різних точок зору. Громади з менш ніж трьома респондентами включені в агреговані розрахунки для підтримання комплексного уявлення про ситуацію, але не представлені як оцінки на рівні окремих громад.

того, досліджується, які фактори можуть впливати на те, що громада має систематично вищі або нижчі показники. Окрім оцінки загальної ефективності, аналіз також зосереджується на інституціональних та соціальних аспектах стійкості громад.

Результати дослідження на рівні громад завантажені на інтерактивній платформі reSCORE. Це дозволяє представникам громад та іншим зацікавленим сторонам ознайомитися з результатами дослідження за допомогою теплових карт reSCORE⁵. Наявність такого формату розширює корисність і практичність висновків опитування на рівні громад для різних аудиторій і створює базу для проведення подальших досліджень.

Крім того, для надання контексту щодо еволюції ролі громад в Україні та розуміння впливу війни на громади, звіт містить дві тематичні врізки на основі огляду літератури (*Врізка 1. Формування ролі громади у процесі децентралізації (що важливо знати про поточну роль громад в Україні)* та *Врізка 2. Розуміння сучасного ландшафту прифронтових громад: вплив війни та прояви стійкості*). Основні висновки дослідження супроводжуються короткими рекомендаціями щодо стратегій підтримки різних аспектів стійких громад.

5 Дані reSCORE на рівні громад доступні за посиланням: <https://app.scoreforpeace.org/en/ukraine/score/2023/9/map?row=tn-2-0>

ПІДХІД ДО СТІЙКОСТІ

У цьому короткому огляді ми використовуємо комплексне визначення стійкості, що базується на теоретичних та емпіричних спостереженнях науковців і практиків у цій галузі⁶. Стійкість громади є дослідницькою темою, що стрімко розвивається у багатьох країнах, які переживають драматичні випробування. Стійкість концептуалізується як «багатоваріантна конструкція, яка містить як фізичні, так і перцептивні компоненти»⁷, тобто такі, що відносяться як до сфери фактичного досвіду, так і до сфери сприйняття. Стійкість громади в умовах війни розуміється як здатність місцевих спільнот ефективно протистояти, адаптуватися, реагувати на події та відновлюватися після складних потрясінь і викликів, зберігаючи при цьому основні функції. Стійкість досягається завдяки використанню широкого спектру ресурсів громади та застосуванню різноманітних механізмів взаємодії, які активно залучають різні групи членів громади. Значення людського компонента для стійкості громади поширюється і на інші важливі аспекти ролей і зав'язків, таких як згуртованість, довіра та лідерство⁸. У такому підході визнається взаємопов'язаність факторів, що впливають на здатність громад протистояти викликам та розвиватися – навіть в надскладних умовах воєнного часу⁹.

У цьому аналізі ми приділили увагу індикаторам, що мають відношення до різних аспектів інституційного та соціального

6 Рамки оцінки стійкості в різних контекстах гуманітарних наук та міжнародного розвитку, див.: Lordos A., Hyslop D. (2021). *The Assessment of Multisystemic Resilience in Conflict-Affected Populations / Multisystemic Resilience*. Edited by: Michael Ungar, Oxford University Press, pp. 417–451. Доступно за посиланням: <https://academic.oup.com/book/41117/chapter/350425087?login=true> Концептуалізація інституційної стійкості громад в умовах війни, див.: Rabinovych M., Brik T., Darkovich A., Savisko M., Hatsko V., Tytiuk S., Piddubnyi I. *Explaining Ukraine's resilience to Russia's invasion: The role of local governance // Governance*, 06 October 2023. Доступно за посиланням: *Explaining Ukraine's resilience to Russia's invasion: The role of local governance – Rabinovych – Governance – Wiley Online Library*.

7 Див. Eshel, Y., Kimhi, Sh., *Community Resilience of Civilians at War: A New Perspective // Community mental health journal*, 2016, Vol.52 (1), p.109-117.

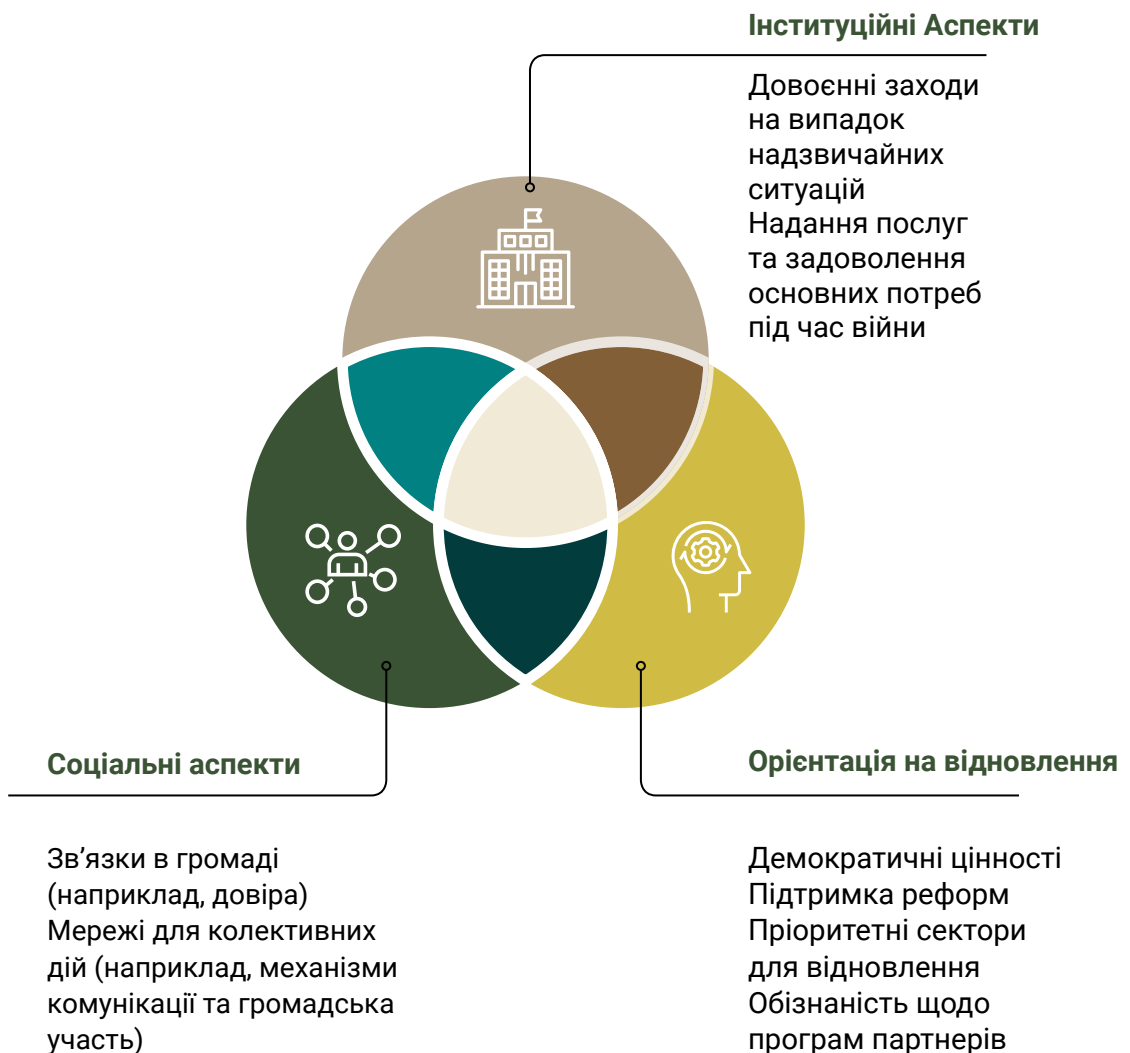
8 Obrist, B., Pfeifer, C., Henley, R., *Multi-layered social resilience: a new approach in mitigation research // Progress in Development Studies*, 10(4), p.283-293.

9 Ми висловлюємо подяку нашим колегам з Центру соціологічних досліджень, децентралізації та регіонального розвитку Київської школи економіки (Мирославі Савісько, Тимофію Брику, Сергію Тітюку, Валентину Гацьку, Андрію Дарковичу) за їхні ґрунтовні публікації про історичний та інституційний контекст процесів децентралізації та цінні методологічні і практичні поради щодо підходів до оцінки стійкості громад. Підсумок ключових висновків з дослідження KSE про стійкість громад представлений у Врізці 2. В опитуванні reSCORE на рівні громад була використана шкала підготовленості громад до надзвичайних ситуацій, розроблена командою KSE.

функціонування громад, а також дозволяють оцінити, чи мають ті, хто приймає рішення в громадах, орієнтацію на відновлення (Див. Діаграму 1).

Інституційний аспект включає ефективність формальних структур, їх здатність забезпечувати заходи на випадок надзвичайних ситуацій, надавати послуги та задовольняти основні потреби в умовах війни. У **соціальному аспекті**, увага приділяється індикаторам, що вимірюють зв'язки в громаді (такі як довіра) та мережі, які сприяють колективним діям (включаючи механізми комунікації та громадську участь). План аналізу також передбачає вивчення **орієнтації на відновлення** через призму цінностей (демократичних або авторитарних), підтримки реформ, пріоритетних секторів для першочергового відновлення та обізнаності про програми партнерів.

Діаграма 1. Стійкість громади: аспекти аналізу

РОЗШИРЕНА ПЕРСПЕКТИВА:

Визначення аутлаєрів та дослідження факторів, що впливають на ефективність місцевих громад

Оцінка ефективності громад включає всебічний аналіз усіх відповідних індикаторів reSCORE з метою визначення аутлаєрів (тобто, спостережень по окремих громадах, які виходять далеко за рамки переважної більшості значень у наборі даних). Аутлаєри були визначені на основі значно вищих або нижчих оцінок і класифіковані у списки громад з нищою або вищою ефективністю. Важливо наголосити, що у контексті цього дослідження «ефективність» відноситься до показників, які характеризують певні стани та ситуації, а не до оцінки навичок або якості управління в громадах. Після цього ми визначили індикатори, які значно вплинули на ту чи іншу класифікацію громади (деталі процедур аналізу див. у розділі «Методологія»). На основі аналізу ефективності громад за 150 тематичними індикаторами були визначені такі аутлаєри:

Громади з нищою ефективністю – Костянтинівська міська, Краматорська міська, Шосткинська міська, Миколаївська міська, Херсонська міська¹⁰, Запорізька міська, Дніпровська міська¹¹.

Громади з вищою ефективністю – Кочубеївська сільська, Нікопольська міська, Нововоронцовська селищна¹², Криворізька міська, Новомосковська міська, Харківська міська, Кам'янська міська.

Громади з нищою ефективністю

Нища ефективність пов'язана з нижчими оцінками за 15 індикаторами (див. Фактори, що визначають нищу ефективність, у *Таблиці 1*).

¹⁰ У Херсонській громаді були опитані представники трьох з чотирьох цільових груп (зокрема, представники громадських організацій не були охоплені).

¹¹ У основному тексті цього звіту ми використовуємо офіційні назви громад, затверджені Державною службою статистики України. Наприклад, «Дніпровська міська громада». Однак на мапах для економії місця використовуються скорочені назви, наприклад, «Дніпровська громада».

¹² У Нововоронцовській громаді були опитані представники трьох з чотирьох цільових груп (зокрема, представники громадських організацій не були охоплені).

Аналіз набору індикаторів, які можна згрупувати як **довоєнні заходи на випадок надзвичайних ситуацій**, наголошує на важливій ролі проактивного планування та ефективного реагування на надзвичайні ситуації для формуванні стійкості громад і сприяння їх загальній ефективності. Громади, що не подбали вчасно про підготовку заходів на випадок війни, були більш вразливими до непередбачуваних викликів і менш здатними до швидкого реагування. **Варто зазначити, що громади з загально нижчою ефективністю мають вдвічі гірші показники готовності до війни порівняно з громадами з вищою ефективністю.**

Серед інших груп факторів, що визначають громади з нижчою ефективністю, є **відсутність публічних консультацій та механізмів співпраці**, що може перешкоджати залученню громади та прозорим процесам прийняття рішень. Наявність особистих або віртуальних консультацій між громадянами та владою серед громад з нижчою ефективністю майже вдвічі менша, ніж серед громад з вищою ефективністю.

Останнім фактором, що визначає громади з нижчою ефективністю, є **нижчий рівень довіри до місцевої влади** (на рівні області, міста/селища та мера), що створює труднощі для якісного управління та лідерства в громаді (див. *Таблицю 1*). Варто зазначити, що довіра до місцевої влади коливається навколо показника 4-5 балів для громад з нижчою ефективністю, тоді як для громад з вищою ефективністю вона стабільно становить близько 6-7 балів з 10.

Таблиця 1. Фактори, що визначають громади з нижчою ефективністю

Фактори Наявність...	Середній показник для громад з нижчою ефективністю	Середній показник для громад з вищою ефективністю	Середній показник для 32 громад, де пройшло опитування
Довоєнні заходи, здійснені в громаді до 24 лютого 2022 року (загалом)	2,1	5,4	3,3
включаючи:			
Оновлено або затверджено план екстреного реагування на надзвичайні ситуації	2,8	5,6	3,6
Розроблено спеціальний план евакуації населення на випадок збройного конфлікту	1,9	5,2	3,0
Представниками місцевої влади затверджено та опрацьовано програму національного спротиву на території громади	1,5	5,1	3,0
Опубліковано онлайн-карту укриттів у громаді	2,5	5,9	3,9

Див. продовження Таблиці 1 на наступній сторінці ►►

►► Продовження Таблиці 1. Фактори, що визначають громади з нижчою ефективністю

Фактори Наявність...	Середній показник для громад з нижчою ефективністю	Середній показник для громад з вищою ефективністю	Середній показник для 32 громад, де пройшло опитування
Список адрес укриттів опублікований у соціальних мережах або на вебсайті громади	3,1	6,3	4,5
Перевірено засоби оповіщення населення	4,3	6,8	5,0
Створено резервне копіювання електронних даних громади	1,9	4,1	2,4
Наявність очних або віртуальних консультацій між громадянами та владою	2,5	4,6	3,4
Ефективна співпраця з жінками громади	7,3	8,8	7,9
Високий рівень довіри до місцевої ради	5,2	7,4	6,1
Високий рівень довіри до обласної адміністрації	5,3	6,8	5,9
Високий рівень довіри до міської адміністрації	5,5	7,5	6,3
Високий рівень довіри до мера	4,7	7,7	6,0

* $p < 0.05$. Низьке значення p вказує на те, що відмінності між групами є статистично значущими.

** Оцінки надаються в діапазоні від 0 до 10, де 0 відповідає повній відсутності явища, а 10 відповідає його максимальній можливій присутності (див. розділ "Метрика reSCORE").

Громади з вищою ефективністю

Краща ефективність пов'язана з вищими оцінками за 15 індикаторами (див. Фактори, що визначають громади з вищою ефективністю, у Таблиці 2). Зокрема, високі оцінки за індикаторами, що відносяться до механізмів громадянської участі, таких як бюджет участі, наявність соціальних мереж та онлайн-чатів для комунікації між громадянами та місцевим керівництвом, а також зустрічі з міською або селищною радою, підкреслюють позитивний зв'язок між активним зворотним зв'язком (між владою і широкою громадськістю) та покращеними показниками громади. **Наприклад, за результатами reSCORE, громади з вищою ефективністю використовують бюджет участі втричі частіше та проводять зустрічі у місцевих громадських центрах, бізнесах, школах та з міською/селищною радою вдвічі частіше, ніж громади з нижчою ефективністю.**

Аналіз таких показників, як частота контактів та ефективна співпраця в громаді з молоддю, жінками, НГО, свідчить про те, що якісна взаємодія з різними групами, що мають потенціал до прийняття

рішень, позитивно впливає на ситуацію в громаді. Частота та ефективність контактів з цими групами більш ніж на один пункт вищі в громадах з кращими загальними показниками ефективності, що вважається значущою різницею.

Вищий рівень довіри до екстрених служб, який більш ніж на один пункт вищий у громадах з кращими показниками, підкреслює важливу роль довіри та співпраці з державними інституціями в надзвичайних обставинах. Крім того, плюралістична українська ідентичність також проявляється як фактор, що сприяє вищій ефективності, і також на один пункт вища в громадах з кращими показниками. Ці знахідки наголошують на важливості сприяння національно-громадянській єдності та наративів інклюзивності серед громадян, особливо у часи випробувань.

Таблиця 2. Фактори, що визначають громади з вищою ефективністю

Фактори Наявність...	Середній показник для громад з нижчою ефективністю	Середній показник для громад з вищою ефективністю	Середній показник для 32 громад, де пройшло опитування
Наявність механізмів громадянської участі для комунікації між громадянами та владою (загалом)	3,4	5,8	4,3
включаючи...			
Участь у бюджетному процесі (громадський бюджет участі)	1,2	3,6	2,3
Соціальні мережі та/або онлайн-чати	6,8	8,5	7,1
Зустрічі в місцевих громадських центрах, підприємствах, школах тощо	2,9	6,8	4,58
Гарячі лінії	6,3	8,6	7,3
Частота публічних комунікацій у соціальних мережах та/або онлайн-чатах	7,8	9,1	8,2
Частота публічних комунікацій через зустрічі у місцевих громадських центрах, підприємствах, школах тощо	3,1	5,6	4,7
Частота засідань у міській або селищній раді	2,8	5,1	3,8
Частота контактів з молоддю	4,9	6,0	5,0
Частота контактів з жінками	5,3	6,78	5,7
Ефективна співпраця з молоддю	7,1	8,6	7,4

Див. продовження Таблиці 2 на наступній сторінці ►►

►► Продовження Таблиці 2. Фактори, що визначають громади з вищою ефективністю

Фактори Наявність...	Середній показник для громад з нижчою ефективністю	Середній показник для громад з вищою ефективністю	Середній показник для 32 громад, де пройшло опитування
Ефективна співпраця з ОГС (організаціями громадянського суспільства)	7,3	8,5	7,8
Співпраця в громаді (включає покладання на людей у громаді для допомоги у разі серйозної проблеми та вирішення спільних проблем разом, таких як прибирання території чи посадка дерев)	6,0	7,1	6,2
Плюралістична українська ідентичність (загалом, включаючи різноманітність поглядів на мову, етнічність, історичну єдність та регіональний культурний вплив, що відображає нюансоване розуміння того, що означає бути українцем)	7,5	8,8	8,0
Висока довіра до Державної служби України з надзвичайних ситуацій	7,6	8,8	7,9

* $p < 0.05$. Низьке значення p вказує на те, що відмінності між групами є статистично значущими.

** Оцінки надаються в діапазоні від 0 до 10, де 0 відповідає повній відсутності явища, а 10 відповідає його максимальній можливій присутності (див. розділ "Метрика geSCORE").

ОСНОВНІ ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЯ 1

Спостереження в цьому розділі підкреслюють важливість підготовки та оновлення планів реагування на надзвичайні ситуації як найкращої практики для покращення функціонування та стійкості громади. Розробка сценаріїв управління ризиками є нагальним завданням, і сам узгоджений процес підготовки до можливих форсмажорів може бути цінним для налагодження процесів взаємодії в громаді. Крім того, регулярний та ефективний механізм зворотного зв'язку (наприклад, через зустрічі та гарячі лінії) та співпраця з різними групами населення (молоддю, жінками, представниками громадських організацій) є важливими процесами, які створюють множинні позитивні ефекти (такі як підвищення згуртованості, зміцнення довіри до керівництва громади та більш чуйне реагування на унікальні потреби різних сегментів населення). Підвищення довіри до місцевої влади та служб екстреної допомоги також є необхідними елементами для підвищення стійкості громади: це гарантує, що громада добре підготовлена до надзвичайних ситуацій, а населення відчуває контрольованість процесу і безпеку.

ДЕТАЛЬНІШИЙ РОЗГЛЯД:

Оцінка стійкості місцевих громад через інституційне та соціальне функціонування та орієнтацію на відновлення

Інституційне функціонування: підготовленість до війни, надання послуг та задоволення базових потреб

Під інституційним функціонуванням розуміємо ефективність, результативність та оперативність різних установ, що надають послуги, здійснюють управління та підтримують життя громади. Після початку повномасштабного вторгнення роль ефективного та надійного функціонування інституцій важко переоцінити, адже саме їх стійкість дозволяла громаді ефективно реагувати на кризу та забезпечувати надання базових послуг в громаді, попри виклики.

Як показано в попередньому розділі, заходи з підготовки до війни відіграли ключову роль для здатності громад залишатися ефективними. Дані про надання послуг та стан інфраструктури показують, що представники громад з низьким рівнем підготовленості до надзвичайних ситуацій після початку повномасштабного вторгнення відмічали меншу доступність бомбосховищ, перебої з водопостачанням, проблеми з утилізацією відходів, мобільним зв'язком та брак механізмів громадської участі; вони також стикалися з більшими викликами, пов'язаними з екологічними збитками, завданими війною.

Варто підкреслити, що оцінка загальної підготовленості до війни в громадах, які були охоплені дослідженням, виявила вузькі місця: лише три з 14 передбачених заходів з підготовки до надзвичайних ситуацій (а саме, засоби оповіщення населення, створення добровільних формувань територіальної оборони та публікація списку укриттів у соціальних мережах або на сайтах громади) були реалізовані, і ті – лише в половині опитаних громад. План реагування/дій на випадок повномасштабного вторгнення був погоджений з представниками державної адміністрації лише у 26% опитаних громад (за оцінкою ключових інформантів). Результати показують, що заходи з підготовки до можливого повномасштабного вторгнення, такі як проведення нарад зі старостами та/або ОСББ і розробка планів реагування/дій у співпраці з представниками інших громад, були здійснені в нечисленних громадах (у 24% та 21% відповідно, за оцінкою ключових інформантів). У Рисунок 1 представлено середні оцінки (за шкалою від 0 до 10) довоєнних заходів для 32 опитаних громад.

«...Місто звільнили 11 вересня, а вже кінець травня, води немає. Тому що вся водна інфраструктура зруйнована, мережі розірвані, насоси та інше потрібно замінити. Є концепція по воді, але, я вважаю, її потрібно реалізувати за допомогою міжнародних організацій і місцевої влади. У Святогірську живе лише близько 700 місцевих жителів, вони живуть без води. Носять воду собі до п'ятиповерхівок, в приватні будинки. Питна вода – найактуальніше питання».

Святогірська громада, представник сектору державних послуг

«Ми з 13 березня до 4 вересня 2022 року були повністю окуповані росією, це дуже послабило нас, нашу економіку і психіку, все. Багато у нас сільхозземель заміновано, їх треба розмінувати. У деяких селах нашої громади немає світла, воду возимо на тракторі».

Високопільська громада, староста

Під час аналізу висновків щодо низької підготовки до війни (див. Рисунок 2) важливо врахувати застереження щодо надійності оцінок у громадах з обмеженою кількістю спостережень (див. Додаток 1). Зокрема, до відповідних оцінок у громадах Донецької та Луганської областей слід підходити з обережністю¹³. Проте, висновки з більшості інших громад, підтримані значною кількістю спостережень від різних груп ключових інформантів, також свідчать про те, що підготовленість до війни в більшості великих громад на південному сході (Одеська, Миколаївська та Херсонська громади) була мінімальною або нижче середнього рівня. Водночас, за оцінками ключових інформантів, підготовленість до війни була обмеженою у Запорізькій і адекватною у Харківській громадах. Незважаючи на окремі нюанси, загальна підготовленість до війни у прифронтових громадах залишалася низькою.

Крім підготовки до війни, компонент reSCORE на рівні громад дозволив дослідити сприйняття екологічних змін на місцевому рівні після 24 лютого 2022 року. Опитування виявило значні екологічні проблеми, спричинені бойовими діями, включаючи занепокоєння щодо забруднення природних вод та знищення місцевих екосистем, пошкодження сільськогосподарських об'єктів, погіршення якості питної води, деградацію ґрунтів та підвищені ризики радіації (див. Рисунок 3). Забруднення повітря стало значною проблемою, на що вказали 70% ключових інформантів. Середній показник негативних екологічних наслідків війни у 32 громадах становив 4,8 з 10. Найвищі показники негативних екологічних наслідків війни (понад 8 з 10), були зафіксовані в Ізюмській, Нікопольській, Рубіжанській, Северодонецькій, Костянтинівській, Краматорській та Херсонській громадах. Масштабне замінування сільськогосподарських земель, особливо в громадах, які перебували під окупацією, ускладнює роботу в постраждалих районах, перешкоджаючи сільськогосподарській продуктивності та загальній економічній діяльності. Значне руйнування в прифронтових громадах створює виклики для ефективного забезпечення базових потреб і послуг. Зокрема, ключові інформанти у декількох громадах повідомили, що атаки на цивільну інфраструктуру призвели до руйнування системи водопостачання у багатьох районах (у результаті, погіршення якості питної води та проблеми з водопостачанням, включаючи відсутність чистої води, залишаються великою проблемою в багатьох громадах – див. Цитати з інтерв'ю з ключовими інформантами на цій і наступній сторінках).

13 Усі громади Донецької області, що увійшли до дослідження, розташовані на передовій, тоді як території громад Луганської області перебувають під окупацією, але офіси громад продовжують функціонувати після переміщення до зони, контрольованої урядом України. Необхідно додатково якісно дослідити відмінності в оцінках між цими двома групами представників громад. Ми визнаємо, що оцінка підготовленості до війни могла варіюватися серед окремих громад, не обов'язково через різні пріоритети їхнього керівництва, але, можливо, через нерівний рівень співпраці між військово-цивільними адміністраціями та органами місцевого самоврядування. Крім того, деякі з опитаних ключових інформантів могли бути недостатньо поінформовані щодо заходів з підготовки до надзвичайних ситуацій або давати нижчі оцінки під впливом поточної ситуації.

“В наслідок обстрілів в Миколаєві вже рік немає питної води в крані, потрібна допомога в цьому напрямку. Це проблема не лише Миколаєва, – внаслідок підтоплення через прорив ГЕС в Снігурівському районі теж проблема з водою. В Миколаєві водопостачання відновлене, але це технічна вода. Також велика територія постраждала в наслідок мінувань, МЧСники не справляються власними силами. За прикладом, ПРООН, ООН, інші організації надсилають гуманітарні місії для розмінувань, або для розбирання завалів. У Миколаєві майже такого немає.”

Миколаївська громада, представник офісу громад

Рисунок 3. Сприйняття негативного впливу війни на екологічну ситуацію в громадах (у %, сукупні пункти «відбулося частково» та «відбулося сильно», на основі даних з 32-х громад)

Загалом, оцінки ключових інформантів щодо надання послуг та базових потреб є досить високими і варіюються від 8,1 для доступу до Інтернету до 5,4 для якості доріг, а для базових потреб – від 6,1 для наявності бомбосховищ та спеціально обладнаних укриттів до 9,7 для наявності продуктів харчування. Ці оцінки відповідають тенденціям, відміченим на основі національного опитування reSCORE (єдина значуща різниця спостерігається в оцінці якості вищої освіти і становить 5,9 для вибірки громади і 4,8 для національної вибірки reSCORE). Однак ситуація в окремих громадах може значно відрізнятися від середньостатистичної, і численні фактори – від географії, демографії, людських можливостей і бюджетних ресурсів до кількості місяців, проведених під окупацією – можуть пояснювати ці відхилення. Унікальність ситуацій в громадах підкреслює необхідність індивідуального та локалізованого підходу, тому інсайти від представників громад є важливими для розуміння нюансів місцевої ситуації.

Аналіз *Таблиці 3*, яка надає інформацію про якість надання послуг, демонструє помітні відмінності в різних громадах. **Краматорська та Костянтинівська прифронтові громади, а також Херсонська та Ізюмська, які були деокуповані, демонструють значно нижчі за середні показники в кількох категоріях послуг.** Ця ситуація вимагає цільових втручань та розподілу ресурсів для усунення виявлених прогалин, підвищення добробуту громад та забезпечення справедливого розподілу гуманітарної допомоги та інших форм підтримки (див. також *Цитати*).

Таблиця 3. Надання послуг: середні оцінки та громади з суттєво нижчими за середні показниками

	Середній показник для 32 громад, де пройшло опитування / національна вибірка	Громади з нижчими за середні показниками
Надання послуг (загалом)	6,8 / 6,5	Краматорська (3,9), Костянтинівська (4,1), Дружківська (5,2)
Шкільна освіта	6,6 / 6,7	Краматорська (4,2), Новомосковська (4,5)
Вища освіта	5,9 / 4,8	Нововоронцовська (0), Кочубеївська (0,6), Новомосковська (4,5), Олександрівська та Ізюмська (обидві – 4,6)
Медичні послуги	7,0 / 7,0	Краматорська (3,8), Костянтинівська (4,4)
Забезпечення правосуддя (наприклад, послуги судів, поліції, адвокатів, прокурорів)	6,0 / 5,7	Херсонська (3,6), Ізюмська (4,1), Нововоронцовська та Високопільська (обидві – 4,1), Костянтинівська (4,4)
Адміністративні послуги (ЦНАП, реєстрація за місцем проживання, видача паспортів та інших документів)	7,5 / 7,2	Дружківська, Костянтинівська та Краматорська (всі три – 0), Херсонська (4,8)
Виплата соціальної допомоги тим, хто її потребує (наприклад, допомога по інвалідності, безробіттю, пенсії, стипендії)	7,9 / 7,6	Херсонська (4,8), Костянтинівська (5)
Якість доріг	5,4 / 5,7	Боромлянська (2,5), Високопільська (3,1), Шосткинська (4,2), Костянтинівська та Кочубеївська (обидві – 3,8), Ізюмська (4,3), Сумська (4,4)
Робота громадського транспорту	7,2 / 7,2	Боромлянська (2,5), Нововоронцовська (3,3), Високопільська (3,4)
Комунальні послуги (водопостачання, опалення, електрика, вивезення сміття)	7,5 / 7,7	Покровська (5)
Доступ до інтернету	8,1 / 8,1	Костянтинівська та Краматорська (обидві – 4,4)
Екстрені служби (наприклад, пожежники, швидка допомога)	7,7 / n/a	Костянтинівська (3,3), Краматорська (4,2), Новомосковська (5,3)

* Для забезпечення надійності та достовірності даних, громади, в яких було опитано менше трьох респондентів, не представлені на рівні окремих оцінок. Однак зазначимо, що ключові інформанти Святогірської та Лиманської громад (у яких було опитано, відповідно, два та один респонденти) висловили численні занепокоєння щодо надання послуг у їхніх громадах.

“Перша проблема: в зв’язку з тим, що ми знаходимося біля кордону з російською федерацією, – постійні обстріли. **Наші бомбосховища не придатні належним чином до прийняття громадян.** Тобто там холодно, вони не обладнані, нема ні туалетів, нічого. Друга проблема – соціальна і пов’язана з економікою. В місті Суми **відсутня робота для більшості чоловіків**, треба створювати нові робочі місця, залучати інвестиції в регіон, тобто розвивати ту промисловість, яка ще залишилася в місті Суми.”

Сумська громада,
представниця НГО

“Ми завжди займалися благоустроєм територій навколо будинків у нашому управлінні, чистотою під’їздів, їхньою цілісністю. Тепер ми втратили деякі функції, під’їзди відкриті. Опалення ми почали дуже пізно, були проблеми з газом у нас майже півтора сезони. Є проблеми зі світлом, люди звертаються, ми намагаємося все це усунути. **Але найбільша проблема – це війна, безпека людей дуже турбує.** Проблеми з інтернетом у нас. З водою проблеми, то там перебили, то там.”

Костянтинівська громада,
староста

“Є **проблема з аптеками**, – в деяких районах міста їх немає. **З банкоматами проблема**, не всі працюють, іноді не можна зняти гроші. **Проблеми з соцвиплатами**, деякі отримували по декілька разів, а деякі не отримували взагалі¹⁴. Це теж велика проблема і ніяк не вирішується. Наразі **вивіз сміття**: або не вивозять, або вивозять не в той бік.”

Херсонська громада,
представниця сектору
державних послуг

“Наразі актуальним залишається **відновлення роботи центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП) та віддалених робочих місць у населених пунктах.** У громад наразі виникають складнощі у забезпеченні цих центрів меблями. Необхідне залучення допомоги на ці речі, тому що громада має ефективніше надавати послуги мешканцям. Маємо більш нужденні громади, на окупованих територіях перш за все, і також громади, які наразі не створили ЦНАПи і мають більше 10 тисяч населення. Маємо з десяток громад, яким потрібна допомога або в відкритті ЦНАП або в відкритті віддалених робочих місць. Ще потрібно залучення спеціалістів, бо важко знайти фахівців на деокупованих територіях (і загалом по Харківській області така проблема). Це основне.”

Харківська громада, представник обласної адміністрації

“Дуже багато запитів по деокупованих районах, туди возимо продукти, допомагаємо військовим як можемо. Але цивільному населенню важко забезпечити необхідну допомогу, бо мало надходить коштів та продуктів харчування. А люди все одно дзвонять і потребують. По місту гарячі обіди видають, але не всі люди можуть піти, щоб отримати цю допомогу. Голова нашого міста і депутати надають якусь допомогу, але не всі люди можуть йти отримувати. **Погано це організовано. Необхідно правильно і справедливо розподіл допомоги робити для більш вразливих груп населення.**”

Харківська громада, представниця НГО

14 Цитати з інтерв’ю з ключовими інформантами з різних громад свідчать про те, що розподілення гуманітарної допомоги між різними групами не завжди є справедливим і добре організованим. Існують певні вразливі категорії громадян, які можуть отримувати надмірну підтримку. Водночас, є демографічні групи, які потребують підтримки, але не отримують її через невідповідність формальним критеріям щодо реципієнтів гуманітарної допомоги. Численні звіти вказують на схожі системні проблеми з розподілом гуманітарної допомоги, які виникли після 2014 року і спостерігаються вже довгий час. Наприклад, сім’ї з однією дитиною або двома дітьми та двома молодими безробітними батьками, або одинока безробітна жінка віком 50+ років можуть бути позбавлені засобів до існування, але залишатися поза увагою гуманітарних місій. Для цих категорій необхідно передбачити можливості одноразової або короткотермінової допомоги, але більш стійким рішенням може бути допомога в працевлаштуванні, професійному навчанні або допомога у підприємницькій діяльності на рівні громади. Дивіться, наприклад: *Good intentions, mixed results: A conflict-sensitive unpacking of the EU comprehensive approach to conflict and crisis mechanisms* / Working paper on implementation of EU crisis response in Ukraine European Union’s Horizon 2020 research and innovation programme, January 2018, pp.22,23.

“Дуже багато допомагають нам волонтери з інших країн. Це дуже добре, але у них категорії всі однакові: 60+, малозабезпечені, інваліди та багатодітні. **Всі волонтери, хто заїжджає, – у них одні й ті самі категорії.** А в нас молодь повертається сюди, щоб зберегти село, ось у мене дві дочки – студентка і школярка. Треба їх одягати, годувати, за навчання платити, при тому що розбита хата, двір, сільхозтехніка вся. Але нам нічого, нам ніхто не допомагає. Чому? Так хто буде село піднімати, бабусі 60+? Молодь теж страждає, дайте тій бабусі більше, але і нам щось трошки допоможіть. Вставити вікна нема коштів. Крім відбудови будинків, потрібно ще і школі. У нас дуже багато дітей повертається, багато маленьких, яких в садочок. Зараз будівлі розбиті, під садочок немає приміщення. Цим волонтери не займаються і не можуть надати контакти спонсорів, які в цьому допоможуть. Батьки кажуть, якщо школу не відбудують, то нам тут робити немає що. Вони поїдуть туди, де є школа.”

Нововоронцовська громада, представниця сектору державних послуг

Таблиця 4. Основні потреби: середні оцінки та громади з суттєво нижчими за середні показниками

	Середній показник для 32 громад, де пройшло опитування / національна вибірка	Громади з нижчими за середні показниками
Медикаменти, ліки	9,4 / 8,6	Кочубеївська (6,3), Новомосковська (7)
Продукти харчування	9,7 / 9,8	Нововоронцовська (8,3)
Житло (оренда або придбання нерухомості)	9,0 / 9,0	Новомосковська (5), Павлоградська (6)
Готівка (для зняття)	9,1 / 7,9	Кочубеївська (0), Боромлянська (5)
Бомбосховища та спеціально обладнані укриття	6,1 / 5,8	Боромлянська (3,3), Сумська (3,6), Кочубеївська (3,8), Павлоградська (4), Високопільська (4,2), Нововоронцовська (4,4), Шосткинська (4,6)
Заклади дошкільного виховання (дитячі садки, гуртки для дітей тощо)	6,6 / 8,0	Костянтинівська та Краматорська (обидві – 0), Нововоронцовська (1,1), Високопільська (1,9), Дружківська (2,5), Херсонська (3), Ізюмська (3,6)
Водопостачання	8,9 / 9,2	Костянтинівська та Краматорська (обидві 5), Високопільська (5,4), Нововоронцовська (5,6), Дружківська (6,3), Покровська (7)
Електропостачання	9,5/9,8	Краматорська та Костянтинівська (обидві 5).
Вивезення сміття та утилізація відходів	9,1 / 8,9	Нововоронцовська (2,2), Кочубеївська (5), Херсонська (5,7)
Паливо	9,2 / 9,0	Кочубеївська (2,5), Високопільська (4,2)

Дивіться продовження Таблиці 4 на наступній сторінці ►►

►► Продовження Таблиці 4. Базові потреби: середні бали та громади з суттєво нижчими за середні показниками

	Середній показник для 32 громад, де пройшло опитування / національна вибірка	Громади з нижчими за середні показниками
Мобільне покриття	8,2 / 9,2	Ізюмська (2,9), Дружківська (2,5), Костянтинівська та Краматорська (обидві 0), Рубіжанська (4), Кочубеївська (5), Миколаївська (5,8)
Культурні центри та заклади дозвілля (наприклад, бібліотеки, парки, спорт, театр)	7,8 / 7,7	Дружківська, Костянтинівська та Краматорська (всі 0), Високопільська (1,9), Нововоронцовська (3,6), Херсонська (4,1)
Психологічне консультування та супровід	7,5 / 5,0	Кочубеївська (3,3), Херсонська (4,5), Високопільська (4,8), Кремінська (5,4), Новомосковська (5,5), Боромлянська (5,8)

* Для забезпечення надійності та достовірності даних, громади, в яких було опитано менше трьох респондентів, не представлені на рівні окремих оцінок. Однак ключові інформанти Святогірської та Лиманської громад (відповідно два та один опитані експерти) висловили численні занепокоєння щодо задоволення базових потреб у їхніх громадах.

Таблиця 4, яка детально описує середні оцінки та громади з нижчими за середні показниками у категоріях базових потреб та підтримки, висвітлює значні варіації у забезпеченні основними зручностями в громадах, де пройшло опитування. Зокрема, ключові інформанти у громадах Донецької (прифронтової) та Херсонської (деокупованої) областей повідомляють про нижчі оцінки забезпечення базових потреб у кількох категоріях. Важливо зазначити, що здатність громад до стійкості у вирішенні різних проблем, пов'язаних із забезпеченням базових потреб, може відрізнятись. Наприклад, незважаючи на труднощі з окремими базовими потребами, Кочубеївська громада демонструє високі показники за іншими індикаторами¹⁵.

Результати дослідження geSCORE на рівні громад відображають висновки недавнього дослідження ПРООН¹⁶ про оцінку впливу на людський розвиток щодо пошкодження національної інфраструктури та його негативного впливу на інклюзивність та доступність послуг. Ключові інформанти громад вказали на труднощі в доступі до послуг для вразливих груп населення (людей з інвалідністю, людей, які живуть з ВІЛ/СНІД, ВПО, людей похилого віку, дітей – див. Цитати нижче).

15 Хоча ці питання виходять за рамки представленого дослідження, зауважимо, що такі фактори, як розмір та тип населеного пункту, тривалість окупації та відстань від фронту можуть сприяти різному рівню стійкості серед громад. Зокрема, незважаючи на двотижневу окупацію у 2022 році, Кочубеївська сільська громада продемонструвала значну стійкість і змогла значною мірою відновити своє функціонування після звільнення.

16 Див.: UNDP Human Impact Assessment Report: <https://api.scoreforpeace.org/storage/pdfs/undp-ua-hia-3.pdf>

“Перш за все, є потреби у людей, які мають інвалідність. Їм треба більше приділяти уваги, щоб їм надавалась допомога матеріальна і психологічна, не вистачає допомоги на дому. Є психологи, але до дому ніхто не ходить. На певний час потрібно нам щось із транспортом робити, в вечірній час зовсім немає транспорту, маршрутки брудні. Організувати пункти стійкості, куди б люди змогли звертатись зі своїми проблемами. Зараз всі поодинокі зі своїми проблемами залишаються, треба щоб люди приходили і висвітлювали свої проблеми, а працівники сортували ці проблеми і до важливих підключали міжнародні організації.”

Сумська громада, представниця сектору державних послуг

“У нас дуже багато переселенців, що потребують допомоги. До когось з переселенців ще родичі поприїжджали і просять заселити їх окремо, але в нас не так багато гуртожитків. Зараз виходить, що однокімнатна квартира, а живуть шість чоловік, це зовсім погано. Аби фінансування було, щоби ми ще зробили площадку дитячу. У нас тут дуже слабенька, аби спонсорство якесь було, ми б не відмовилися. І також допомога нашому найбільшому прошарку населення, бо пенсіонери такі старенькі, що ледве кінці з кінцями зводять. Їм допомагають, але мало, треба на то звернути увагу...”

Запорізька громада, представниця ОСББ

“На сьогодні [травень-червень 2023] є потреба забезпечити продуктами харчування і ліками людей пенсійного віку нашої громади. Не переселенців, а саме пенсіонерів нашої громади. У них тільки пенсія і нічого нема більше. Їм не вистачає, – або на ліки, або на продукти. А на комуналку вже нема, або вони голодні сидять...”

Дніпровська громада, представниця ОСББ

“Потрібно приділити увагу ВІЛ-інфікованим, тому що для них немає нормальної роботи, для них немає нормальних умов для лікування, продуктів харчування. Це для нас найперший обов'язок. Щоб ними займались в медзакладах, розмовляли з ними, щоб вони розуміли, що до чого. Малозабезпеченим людям також потрібно більш уваги приділити, тому що багато мам, які зараз залишилися зовсім без нічого. ... Більше коштів надавати, тому що на 2000 гривень мама не прогодує дитину за місяць. ... Комунальні послуги також потрібно оплачувати. Шкільні заклади для дітей, які зараз багато дома сидять, треба для них санаторії або табори, тільки щоб були бомбосховища. Тому що зараз ні в одному садку немає нормального бомбосховища. Діти сидять дома постійно, це теж не є добре. Лікарні наші: щоб потрапити до лікаря, це дуже велика проблема. Записатися, потім місяць чекати. Якщо у людини хронічне захворювання, це теж нереально. Дуже багато військових, які не отримують кошти і сидять на шиях у своїх жінок, які теж не можуть забезпечити свою сім'ю. Треба звернути увагу на те, яка зарплата у людей. Ні, щоби підвищити, то вони її навпаки урізають.”

Дніпровська громада, представниця офісу громади

“Було б дуже добре формування якихось **соціальних просторів для дітей, особливо для підлітків**, де б з ними працювали. Вони зараз травмовані, вони все розуміють. У них зараз нервова система, психіка порушені. Дуже велика проблема – це реабілітація. Психологічна реабілітація с залученням програм міжнародних психологів, не наших. В США, наприклад, є програми для реабілітації військових, сімей військових, людей, які постраждали від військової агресії. Цього дуже не вистачає. Нас чекає не дуже веселе майбутнє після закінчення війни. Зараз вони хворі, але вони в своєму осередку. **Потрібно відкривати реабілітаційні центри, кабінети, щоб допомогти військовим потім пристосуватися до мирного життя.** Самі вони не зможуть...”

Дніпровська громада, представниця НГО

“**Люди, які мають потреби, не можуть оформити допомогу.** Є люди, які незаслужено отримують. Не знаю, перевіряється це, чи ні. Все має перевірятися. Звичайна гуманітарна допомога теж незрозуміла: то вона є, то її немає. Комусь дають багато, кому-то не дають взагалі. Є гуманітарна допомога, але вона лежить і просто пропадає, у школах багато, у дитячих садках. Є такі, що викидають, тому що не роздали, а термін використання закінчився, це дитяче харчування, каші, все це...”

Запорізька громада, представник офісу громади

“У нас на сьогоднішній день дуже **багато літніх людей, які потребують як медичної, так і гуманітарної допомоги. Є люди, які не можуть вийти на вулицю та самостійно придбати необхідне і задовольнити свої потреби.** І щоб були гуманітарні коридори та привозили більше медикаментів, більше продуктів харчування. Щоб транспорт краще ходив, тому що на даний момент транспорт ходить погано, можна сказати, що взагалі не ходить. А медикаменти коштують дуже великі гроші. Гуманітарна допомога роздається тільки тим, хто її вже отримувал багато разів, а є такі населені пункти та таке населення, які взагалі нічого не отримували. Хотілося б, щоб допомога працювала краще. Укриттів у нас фактично немає, а якщо є, то в такому стані, що в них неможливо перебувати. Щоб система оповіщень про повітряну тривогу працювала краще і щоб хоча б за 10-15 хвилин повідомляли про повітряну тривогу. А не так, що повідомили і через дві секунди вже прилетіло. Щоб місцева влада краще працювала.”

Херсонська громада, представниця сектору державних послуг

“Основною проблемою нашої громади є щоденні обстріли, немає такої локації, де було б безпечно. Фактично ми чуємо постріл і через 35 секунд вибух, тому першочерговою є потреба в безпеці. Друга потреба – це забезпечення цивільних громадян засобами первинної допомоги, тобто **задоволення базових потреб, забезпечення життєдіяльності**, тобто продукти харчування, засоби гігієни, у тому числі для людей з інвалідністю та лежачих хворих, додаткові засоби побутової хімії, а також засоби швидкого ремонту. Загальною проблемою міста (це пов'язано все ж таки з обстрілами) є проблема того, що не працює економіка, фактично вона в стані стагнації. Великі підприємства не працюють, загальна економічна діяльність паралізована. Працює більш-менш тільки сфера обслуговування у вигляді торговельних мереж, надання послуг, банківські установи представлені, але не дуже широко. Відсутні судові установи, правова підтримка знаходиться не в місті. Наступний момент: на даний час ми звертаємо увагу і діємо у даному напрямку – це **надання психологічної допомоги населенню в безпечних містах, особливо для дітей, а також дорослого населення. Реагування на домашнє насильство, фіксація насильства сексуального характеру, особливо по відношенню до дітей.** Зараз ми направляємо максимально зусилля на відновлення. Плануємо розширити діяльність, створення закладів типу «Барнахус», інтегрованих центрів на базі поліклінік...”

Херсонська громада, представник офісу громад

ОСНОВНІ ВИСНОВКИ І РЕКОМЕНДАЦІЯ 2

В умовах війни інституційна спроможність прифронтових громад зазнала значних викликів. Забезпечення безперебійного надання основних послуг та задоволення базових потреб стало складним завданням, особливо для постраждалих громад у південно-східному регіоні. Екологічні проблеми, спричинені війною, зокрема погіршення якості повітря та води, сільськогосподарські забруднення та замінування, негативно вплинули на якість життя громад. Дослідження вказує на чіткий зв'язок між нижчими рівнем довоєнної підготовленості громад до надзвичайних ситуацій та здатністю нині забезпечити надання базових послуг. Незважаючи на різні ситуації з забезпеченням базових потреб в громадах, охоплених дослідженням, окремі громади демонструють стійкість і доводять, що місцеві спільноти мають великий потенціал для того, щоби налагоджувати надання послуг населенню, попри складні умови. Впровадження практик, які зміцнюють інституційну спроможність громад для забезпечення найнагальніших потреб, зосередження першочергової уваги на вразливих групах населення (особах з інвалідністю, людях, які живуть з ВІЛ/СНІД, ВПО, людях похилого віку, дітях), сприятиме швидшому відновленню громад та розкриє потенціал для подальшого розвитку. Запропоновані заходи можуть включати виділення фінансових ресурсів для інвестицій у послуги в найбільш постраждалих громадах у південно-східному та північному регіонах, а також впровадження програм підвищення кваліфікації та навчання для цільових груп населення. Для забезпечення сталого функціонування громад в умовах війни необхідно мати сценарії злагоджених дій на випадок надзвичайних ситуацій та забезпечення безперебійного надання основних послуг населенню.

Соціальне функціонування: довіра, механізми громадянської участі та комунікація

У цьому розділі надається огляд загальної ефективності опитаних громад за окремими показниками, що характеризують стан взаємодії, з особливим акцентом на громадах, які демонструють слабші результати і потребують уваги. Довіра є ключовим елементом ефективності громади. Впевненість членів громади у тому, що місцеві інституції є прозорими, підзвітними і здатними задовольнити їхні потреби, сприяє позитивному середовищу для співпраці в громаді. Довіра є основою ефективного врядування, – вона створює конструктивну атмосферу для залучення членів громади до прийняття

рішень та злагоджених дій. Водночас, якщо інституції сприймаються як неефективні або такі, що не реагують на потреби, довіра зменшується, невдоволення зростає, згуртованість громади опиняється під загрозою. Дослідження SCORE, reSCORE і SHARP також емпірично підтверджують ці взаємозв'язки, підкреслюючи важливість довіри для зміцнення згуртованості і стійкості.¹⁷

Як свідчать порівняльні результати основного опитування reSCORE та опитування громад, довіра до центральних інституцій, місцевих інституцій та НГО/ОГС є нижчою на рівні національної вибірки порівняно з ключовими інформантами в громадах. При цьому, як ключові інформанти в громадах, так і респонденти національної вибірки мають вищий рівень довіри до місцевих інституцій та громадянського суспільства, ніж до центральних інституцій. Нижча довіра до центральних інституцій за результатами опитування на національному рівні та на рівні громад може вказувати на певні ризики, зокрема, брак підтримки державних політик та ініціатив та ускладнену комунікацію між місцевими та центральними органами влади. Подолання різниці в довірі, хоч наразі і незначної, є важливим для забезпечення ефективного врядування на всіх рівнях та уникнення потенційного розбалансування управління. Водночас, високу довіру до місцевих інституцій та громадянського суспільства слід використовувати як рушійну силу для партисипативного управління та розвитку співпраці в громаді.

Таблиця 5. **Довіра до інституцій: середні оцінки та громади з суттєво нижчими за середні показниками**

	Середній показник для 32 громад, де пройшло опитування / національна вибірка	Громади з нижчими за середні показниками
Довіра до центральних інституцій (загалом)	5,3 / 4,4	Боромлянська (3,5), Дніпровська (4,1), Костянтинівська (3), Краматорська(4)
Довіра до місцевих інституцій (загалом)	6,1 / 5,0	Шосткинська (3,9), Новомосковська (4,2), Костянтинівська (4), Запорізька (4,8), Одеська (4,9)
Довіра до громадських організацій	7,4 / 6,7	Дружківська (5,8), Костянтинівська (4,2)

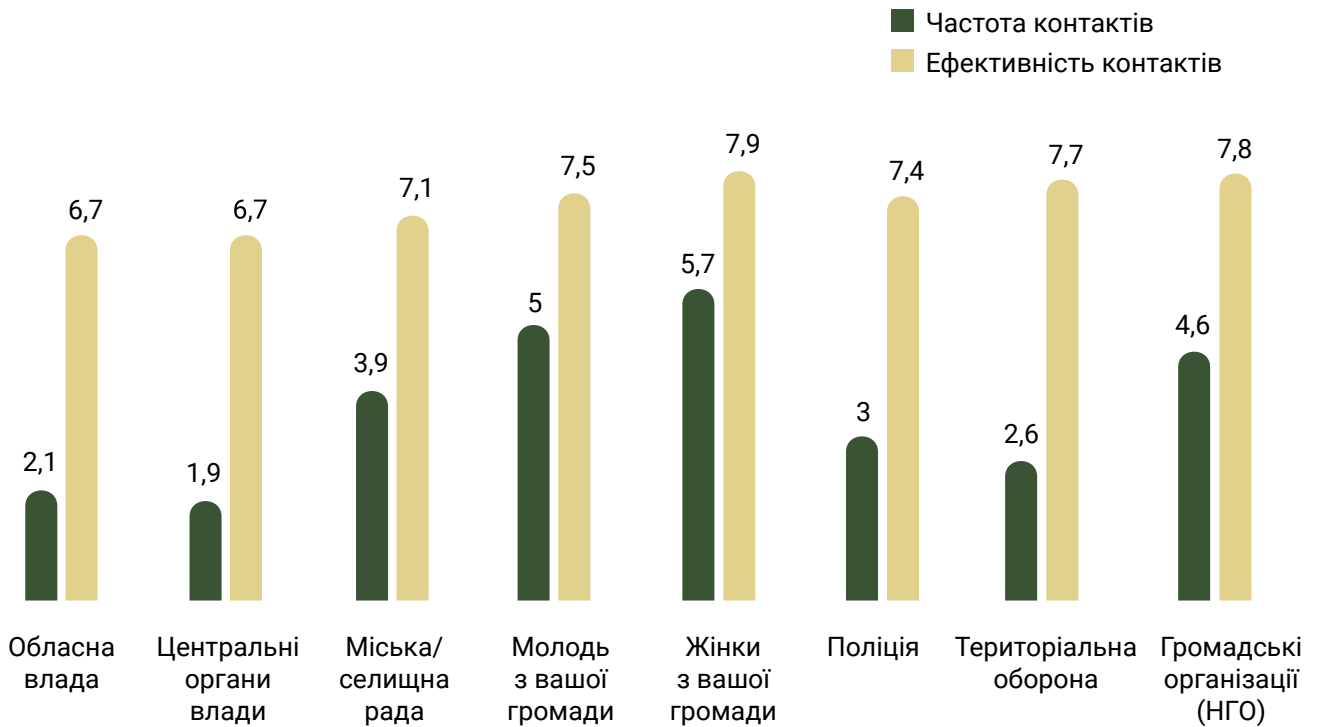
17 Див.: <https://scoreforpeace.org/en/publications?cld=25&tld=&lld=>

Таблиця 5, яка оцінює довіру до інституцій в громадах, показує, що громади з суттєво нижчими за середні оцінками щодо надання послуг та забезпечення базових потреб, такі як Боромлянська, Костянтинівська та Краматорська, демонструють також нижчий рівень довіри до центральних інституцій. Крім того, більші міські громади, такі як Одеська та Запорізька, виявляють нижчу за середню довіру до місцевих інституцій. Дві прифронтові громади, Дружківська та Костянтинівська, які також повідомили про низькі оцінки щодо надання послуг та забезпечення базових потреб, демонструють нижчу довіру до громадського сектору. Низька довіра до інституцій може перешкоджати зміцненню стійкості громад, впливаючи як на співпрацю всередині громади, так і на взаємодію з іншими суб'єктами. Покращення довіри є важливим фактором для створення середовища конструктивної та сталої співпраці в громаді.

Аналіз динаміки співпраці в громаді є важливим для розуміння функціонування різних інституцій всередині громад. Як згадувалося в попередньому розділі, ефективність співпраці між різними суб'єктами, включаючи молодь, жінок та НГО/ОГС, сприяє кращій загальній ефективності громади (див. *Фактори, що визначають громади з вищою ефективністю, Таблиця 2 вище*). Набір питань, спрямованих на вимірювання співпраці, досліджує внутрішні зв'язки в громаді та оцінює, наскільки активно різні групи взаємодіють для вирішення спільних проблем.

Результати дослідження свідчать про використання різноманітних механізмів громадської участі в громадах, охоплених опитуванням. Загалом 71% ключових інформантів повідомили про наявність соціальних мереж та онлайн-чатів як доступного способу взаємозв'язку громадян та влади, 67% відмітили використання гарячих ліній. Засідання місцевої ради зазначили як доступні 41% ключових інформантів, зустрічі в громадських центрах, підприємствах, школах відмітили як доступні 45% опитаних, а особисті або віртуальні консультації – 34%. Бюджет участі зазначили як доступний механізм 23%. Опитування, фокус-групи та інші дослідження громадської думки, ініційовані місцевою владою, відмітили як доступні 21% ключових інформантів, що свідчить про помірну частоту використання подібних форм зворотного зв'язку. Середня оцінка доступності механізмів громадської участі становить 4,3 для всіх 32 опитаних громад, проте громади з низькою ефективністю мають значно нижчі оцінки (включаючи Шосткинську (1,1), Боромлянську (1,1), Запорізьку (2,5), Сумську та Одеську (обидві 3,2), Миколаївську (3,3)).

Рисунок 4. Оцінка частоти та ефективності контактів на рівні громади (показники по шкалі від 0 до 10)

Представлені результати свідчать про різну частоту контактів та різну ефективність взаємодії з органами влади, акторами та інституціями (див. Рисунок 4). Важливо зазначити, що взаємодія з молоддю, жінками та громадським сектором відбувається часто і сприймається як дуже ефективна, коли вона має місце¹⁸. Водночас, контакти з міськими або селищними радами є менш частими і загалом вважаються менш ефективними. Контакти з обласними та центральними органами влади зазначені як значно рідші, що є логічним (зустрічі на цих рівнях для представників громад є менш частими, ніж зустрічі на місцевому рівні). Проте, більш важливо те, що ці контакти сприймаються як менш ефективні, ніж взаємодія на інших рівнях з іншими суб'єктами. Контакти з поліцією та територіальною обороною також менш часті, але відносно ефективні. Результати дослідження вказують на необхідність розробки ефективних комунікаційних стратегій для покращення взаємодії на різних рівнях, особливо з центральними та обласними органами влади.

18 Опитування вимірювало загальне суб'єктивне сприйняття ефективності взаємодії з різними групами та акторами («молодь з вашої громади», «жінки з вашої громади», «НГО/ОГС», «міська/сільська рада», «обласні органи влади» тощо).

Показник доброго врядування вимірює механізм зворотного зв'язку між ключовими акторами громади та її членами через консультації щодо прийняття рішень, отримання критики про їхню роботу, збирання інформації про потреби, доступність ресурсів для вирішення конфліктів та безперервний процес співпраці. Загалом представники офісів громади та ОСББ оцінюють ці показники вище (4,9 та 4,7 з 10 відповідно), тоді як представники державної служби та громадського сектору дають нижчі оцінки (3,5 та 4,1 з 10 відповідно). До 38% представників громадського сектору та 52% представників державних служб повідомили, що вони ніколи не консультувалися з членами громади щодо прийняття рішень, а до 48% представників громадського та 56% представників сектору державних послуг зазначили, що члени громади ніколи не надавали зворотного зв'язку та критики щодо їх роботи (див. Таблицю 6 нижче).

Досить низькі оцінки серед усіх цільових груп свідчать про необхідність покращення процесів консультацій та взаємодії між лідерами громади та її членами, а також про потребу у просуванні культури конструктивного зворотного зв'язку між громадянами та владою.

Таблиця 6. Механізми зворотного зв'язку як показники доброго врядування серед основних цільових груп ключових інформантів у громадах (у %).

		Офіс громад	НГО	ОСББ або старости	Державні служби
Радились з членами громади щодо рішень, які приймають	Ніколи	19	38	19	52
	Іноді	11	9	19	8
	Рідко	16	23	19	13
	Часто	20	13	21	10
	Завжди	17	4	17	4
	Важко відповісти	18	13	5	13
Члени громади надавали відгуки та критику щодо їх роботи	Ніколи	30	48	28	56
	Іноді	12	10	24	10
	Рідко	24	18	32	12
	Часто	13	13	8	7
	Завжди	7	1	5	2
	Важко відповісти	15	10	4	13

ОСНОВНІ ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЯ 3

Для зменшення виявлених відмінностей в ступенях довіри до інституцій різного рівня, необхідно зосередити зусилля на налагодженні ефективної комунікації між громадами та місцевою і центральною владою (а також з військово-цивільними адміністраціями¹⁹). Ініціативи мають бути спрямовані на зміцнення довіри до центральних інституцій та НГО/ОГС, особливо в прифронтових громадах, що стикаються з викликами в наданні послуг і забезпеченні базових потреб²⁰. Важливим є підвищення механізмів громадянської участі, зокрема збільшення частоти та ефективності засідань міської чи сільсько/селищної ради. Крім того, важливо просувати партисипативний механізм зворотного зв'язку в громадах.

Запропоновані заходи можуть включати: впровадження ініціатив бюджету участі для підвищення залученості громади до прийняття фінансових рішень; ініціювання громадських зборів для підтримки постійної комунікації та прийняття спільних рішень у громадах; створення спеціальних комунікаційних відділів для зміцнення зв'язків та взаємодії між місцевою владою, поліцією та жителями громади. Запропоновані заходи спрямовані не лише на підвищення довіри, але й на посилення громадянської участі. Хоча громадянська участь зросла з початку повномасштабного вторгнення, важливо визнати, що вона залишається переважно волонтерською. Наша рекомендація полягає в тому, щоб змістити фокус на активну участь членів громади у процесах прийняття рішень та на забезпечення скоординованої співпраці з підзвітною і прозорою владою на різних рівнях.

19 Зважаючи на обмеження, що накладаються воєнним станом, необхідно визнати виклики, які можуть перешкоджати реалізації Рекомендації 3 у всіх громадах. Поточна політична та безпекова ситуація вимагає гнучкого та адаптивного підходу, певні аспекти рекомендації можуть бути більш здійсненними в громадах, де представники місцевого самоврядування не тільки бажать і здатні взаємодіяти, але і мають для того сприятливі умови. Отже, оцінки дослідження на рівні громад можуть бути застосовані в практичній роботі в тісній співпраці з місцевими командами DGEast та іншими партнерами, які знають поточну ситуацію на місцях.

20 20 листопада 2023 року команда Центру соціологічних досліджень, досліджень децентралізації та регіонального розвитку при Інституті КШЕ представила результати свого дослідження, проведеного у співпраці з ULEAD з Європою, щодо стійкості громад. Зокрема, з 138 опитаних громад лише три продемонстрували високу готовність до реагування на кризу. Незважаючи на це, 66% громад в регіонах, де не проходили активні бойові дії, продовжували надавати адміністративні послуги населенню. В презентації дослідження розглядається вплив війни на такий надважливий аспект функціонування громад, як взаємодія між органами місцевого самоврядування та військовими адміністраціями. В дослідженні підкреслено, що власні доходи та ефективна співпраця є ключовими факторами, що сприяють стійкості. Див. See: <https://voxukraine.org/en/a-year-of-experience-governance-processes-and-the-territorial-communities-resilience-to-wartime-challenges/>

Орієнтація на відновлення: демократичні/авторитарні цінності, підтримка реформ, пріоритети відновлення та обізнаність про програми партнерів (за цільовими групами)

Орієнтація на відновлення в контексті громад передбачає проактивний підхід до відбудови, стійкості і розвитку. Демократичні цінності, на відміну від авторитарних, служать сталим ідеологічним підґрунтям для дій, що передбачають повноцінну участь громадян у прийнятті рішень. Дослідження ставлення ключових інформантів в громаді до реформ (включаючи, зокрема, реформу децентралізації) дає уявлення про націленість членів громади на зміни. Крім того, уважний аналіз пріоритетів відновлення, знання про можливості, які надають міжнародні партнери, збагачує потенціал для розвитку громад. Вивчення ставлення до демократичних цінностей серед різних груп ключових інформантів є важливим для розуміння стану суспільства та післявоєнних перспектив демократичних трансформацій. Нижченаведена таблиця вказує на різні думки щодо цінностей (демократичних або авторитарних) серед різних груп ключових інформантів (див. *Таблицю 7*).

Зокрема, хоча існує консенсус щодо важливості громадянських прав як гарантії проти свавілля держави (з підтримкою понад 80% серед ключових інформантів), водночас досить високою є підтримка позиції, що слухняність і повага до авторитету є найважливішими чеснотами, яких діти повинні навчитися (близько 60% підтримують цю думку). Представники офісів громади виявляють найбільше прихильності до егалітарної та меритократичної місії (вважаючи, що важливо наполегливо працювати, щоб забезпечити рівні можливості для багатства та щастя для всіх), але також визнають, що голос деяких людей важить більше (наприклад, на виборах), ніж голос інших²¹. Хоча необхідність поважати авторитет може бути тимчасовим пріоритетом, який відображає занепокоєння щодо збереження громадського порядку під час воєнного стану, це також може вказувати на дисонанс між попитом на демократичні цінності в публічній сфері (передусім, в державних установах) та авторитарними цінностями в приватній сфері (в домогосподарстві та в сім'ї). Цей висновок акцентує увагу на потребі впровадження програм, які сприяють розвитку демократичного мислення та прийняття колегіальних рішень у професійному та приватному житті. Існує потреба в проєктах, які надають громадянам необхідні знання та навички для участі у врядуванні.

²¹ Варто принагідно зазначити, що соціальна толерантність до окремих вразливих груп серед ключових інформантів в громадах виявилася доволі низькою (зокрема, звертає на себе увагу низький рівень прийняття ромів – 6,4 з 10 і ЛГБТ – 5,3 з 10 балів). Низька толерантність до вразливих груп у поєднанні з прихильністю до авторитарних цінностей, що передбачають надання переваги контролю та одноманітності думок, потребують ретельного спостереження.

Участь громадян у прийнятті рішень на рівні громади може бути втілена, наприклад, через бюджети участі та громадські ради. Ключові навички, необхідні для цього завдання, включають критичне мислення, вміння вести переговори, проводити медіацію, враховуючи права різних груп та беручи до уваги різні точки зору. Ці компетенції є важливими для формування інформованої та активної громадянської участі. Серед інших затребуваних компетенцій, як вказують ключові інформанти, існує великий попит на фандрайзерів та менеджерів для підготовки грантових заявок. Для розвитку цих навичок можна використовувати тренінги, семінари та лекції, зокрема, орієнтовані на молодь, жінок, представників ветеранської спільноти.

Таблиця 7. Підтримка демократичних vs авторитарних цінностей серед цільових груп ключових інформантів у громадах (у %, сукупні пункти «певною мірою погоджуюсь» та «цілком погоджуюсь»).

	Середній показник для 32 громад, де пройшло опитування / національна вибірка	Офіс громад	НГО	ОСББ або старости	Державні служби
Слухняність і повага до авторитету є найважливішими чеснотами, яких діти повинні навчитися	59	60	56	63	58
Голос одних людей (на виборах) важить більше, ніж голос інших	14	22	13	7	12
Громадянські права мають захищати людей від державного гніту	90	83	95	93	90
Ми повинні наполегливо працювати, щоб забезпечити рівні можливості для багатства та щастя для всіх	87	94	81	84	87

Наведені нижче дані показують деякі відмінності в рівні підтримки реформ серед різних цільових груп громад. Загалом, скептицизм щодо реформ серед ключових інформантів на рівні громад лише трохи нижчий, ніж серед загальної вибірки²².

Підтримка децентралізації, реформи правосуддя, охорони здоров'я та антикорупційних реформ найбільш виражена серед представників офісів громад (див. Таблицю 8). Дані свідчать, що потенціал підтримки реформ серед усіх груп ключових інформаторів далеко не

²² Хоча порівняння досліджень reSCORE на рівні домогосподарств та опитування громад не було метою цього дослідження, ми звертаємось до деяких порівняльних показників, щоб отримати ширшу перспективу щодо місцевої динаміки та провести перехресну перевірку висновків з різних джерел даних.

вичерпаний. Це підкреслює важливість застосування цільових підходів до адвокації реформ серед різних груп.

Водночас довіра до стабільності ЄС та сприйняття переваг для більшості секторів у разі приєднання України до ЄС оцінюються на рівні 7 з 10 балів, – майже однаково серед усіх чотирьох цільових груп. Ці результати – висока впевненість в ЄС та, водночас, непевність в підтримці деяких реформ – наголошує на необхідності обговорення та узгодження позицій, ширшого висвітлення процесів реформування на шляху України до інтеграції в ЄС.

Таблиця 8. Підтримка реформ серед цільових груп ключових інформантів в громадах (показники по шкалі від 0 до 10)

	Середній показник для 32 громад, де пройшло опитування / національна вибірка	Офіс громад	НГО	ОСББ або старости	Державні служби
Скептичне ставлення до реформ (загальний показник)	4,6 / 5,1	3,7	5,0	4,7	4,8
Підтримка децентралізації	5,4 / 4,8	6,4	4,9	5,4	5,1
Підтримка реформи охорони здоров'я	4,9 / 4,9	5,8	4,6	4,7	4,6
Підтримка судової реформи	6,0 / 5,3	6,8	5,7	5,9	5,8
Підтримка антикорупційної реформи	5,5 / 5,1	7,1	4,9	5,4	5,1

П'ять головних пріоритетів для відновлення та реконструкції в громадах, визначених опитаними цільовими групами ключових інформантів, варіюються за рейтингом, але стабільно включають заклади охорони здоров'я та освіти, на важливості першочергової підтримки яких наголошують понад половина респондентів. Також серед пріоритетних сфер, зазначених більше ніж третинною респондентів, зазначаються транспорт, енергетика та технології (див. *Таблицю 9*). Однак існують варіації в громадах на рівні областей. Зокрема, охорона здоров'я є головним пріоритетом у громадах Луганської, Донецької, Харківської та Одеської областей (всі – понад 7 балів). Енергетика є особливо актуальною у громадах Донецької (8,0) та Запорізької областей (5,8). Транспорт як сфера пріоритетних інвестицій є важливою у Херсонській (6,7) та Миколаївській областях (5,5). Інвестиції в освітні заклади вважаються найбільш необхідними у громадах Луганської та Херсонської (обидві – 7,1) та Миколаївської областей (8,8) (див. *Таблицю 10*). Ці висновки наголошують на різноманітних регіональних потребах, які мають бути враховані при розробці цільових інвестиційних стратегій для відновлення та реконструкції (див. також *Цитати* нижче).

Таблиця 9. **Пріоритети для відновлення та реконструкції, серед цільових груп ключових інформантів у громадах (у %)**

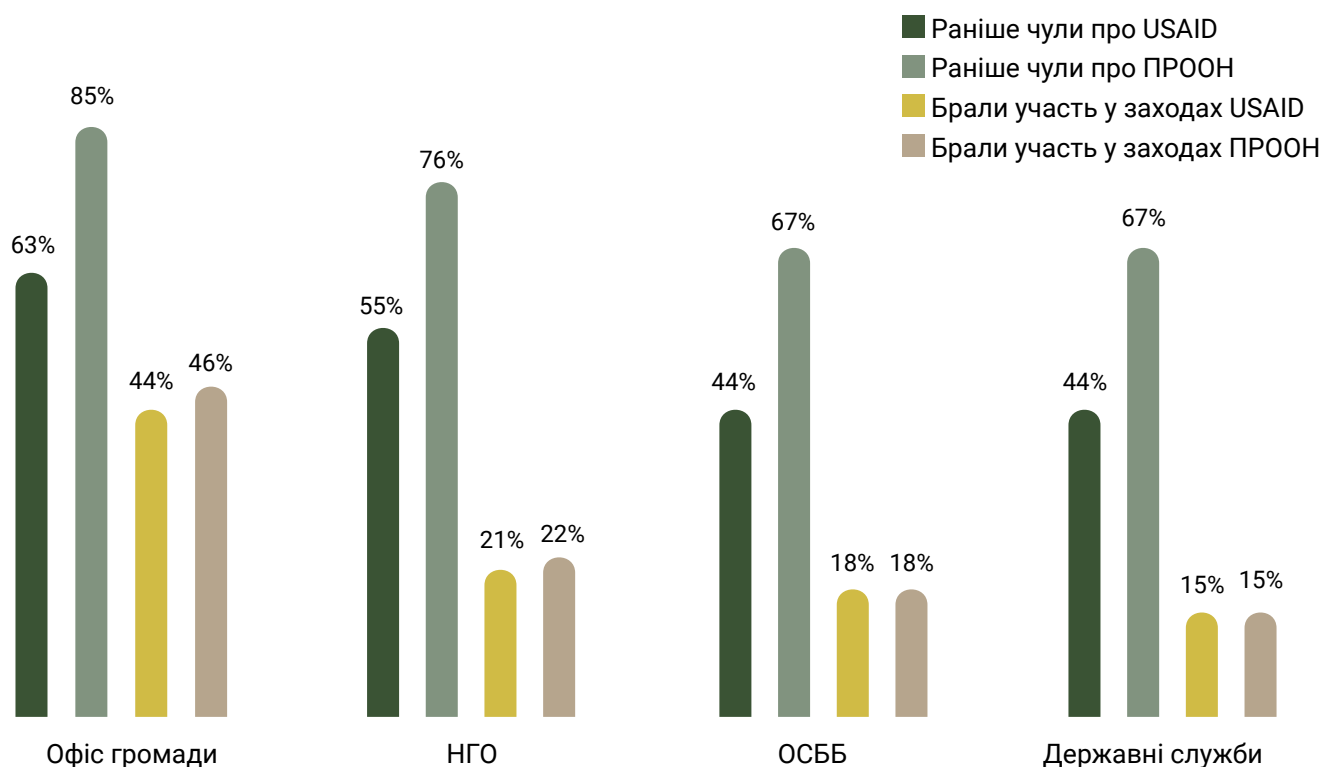
	Середній показник для 32 громад, де пройшло опитування	Офіс громад	НГО	ОСББ або старости	Державні служби
Охорона здоров'я (медичні заклади)	62	60	59	69	60
Навчальні заклади	59	61	57	46	67
Транспорт	40	38	40	40	43
Енергетика	36	45	41	44	21
Технології	35	46	34	38	26
Парки та зелені зони	22	18	18	25	26
Інформація та зв'язок	13	13	16	12	11
Бібліотеки та галереї (музеї)	6	3	3	3	12
Театри і кінотеатри	5	5	6	2	6

Таблиця 10. **Пріоритети громад щодо відновлення та реконструкції**
(за областями, показники по шкалі від 0 до 10)

	Кірово- градська	Харківська	Сумська	Дніпро- петровська	Луганська	Донецька	Запорізька	Херсонська	Одеська	Мико- лаївська
Навчальні заклади	6,2	6,3	5,6	6,2	7,1	1,0	3,4	7,1	5,4	8,8
Бібліотеки та галереї (музеї)	0,4	0,0	1,0	0,7	0,5	0,5	0,2	1,5	0,6	0,0
Театри і кінотеатри	0,0	0,2	0,4	0,8	0,5	0,0	1,2	0,0	0,2	0,3
Парки та зелені зони	0,6	2,5	3,2	2,5	2,9	0,5	3,4	2,5	1,8	0,6
Розважальні заклади, включаючи ресторани та бари	0,0	0,2	0,2	0,2	1,0	0,5	0,6	0,6	0,2	0,6
Транспорт	2,0	3,1	3,0	4,4	2,9	4,0	4,0	6,7	4,2	5,5
Енергетика	2,2	4,0	4,0	2,8	3,3	8,0	5,8	1,7	3,8	3,9
Охорона здоров'я (медичні заклади)	5,2	7,7	5,4	6,4	8,6	7,0	5,2	4,4	7,2	5,8
Інформація та зв'язок	2,2	1,5	1,8	0,7	0,0	1,5	2,2	0,6	1,4	0,9
Технології	5,0	2,9	4,0	3,8	2,9	3,0	2,4	2,3	3,6	3,3

Щодо обізнаності про можливості, які пропонують міжнародні партнери, більшість респондентів (51%) чули про USAID, і майже чверть (23%) брали участь у заходах, організованих у партнерстві або фінансованих USAID. Обізнаність про ПРООН є більш поширеною (73% респондентів чули про неї), тоді як частка тих, хто брав участь у програмах, організованих або фінансованих ПРООН, є порівнянною з USAID (24%). Найвищий рівень обізнаності та залученості до програм партнерів спостерігається серед представників офісів громад (див. Рисунок 5). Загалом, 81% ключових інформаторів погоджуються, що міжнародні донори реагують на потреби їхніх громад і що інвестиції в розвиток мають позитивний вплив на їхні громади (див. Цитати нижче).

Рисунок 5. Обізнаність про програми партнерів серед цільових груп громади (%)

“Треба відновлювати нашу громаду, і будинок культури наш треба відновлювати. ... Треба для навчання відновити гімназію і школу, щоб пішли вчитися першого вересня. І багато будинків ще треба відремонтувати, бо дуже ми постраждали від навали цієї. **Ми все витримаємо, але нам треба допомога міжнародних донорів.** Будівельні матеріали. Інвестицій дуже багато треба. Дуже постраждала Україна і наша громада. Люди вертаються, думаю 80 відсотків, їм треба десь працювати...”

Високопільська громада, представниця ОСББ

“Навіть з урахуванням того, що дуже багато одеситів виїхало, ті, які залишились зараз, **не можуть знайти роботу**. А від цього тягнуться всі інші проблеми. Було б дуже гарно, якби відкрились якісь **міжнародні проекти, які б давали людям можливість на відкриття своєї справи**. Це дало б їм можливість заробляти, платити податки і соціалізуватися на нових територіях. Ми зараз живемо єдиною темою – це війна. І всі чекають, коли вона закінчиться. В цей період основна проблема, яка дестабілізує розуміння більшості людей, – це незрозуміла кадрова політика центральної влади. Вона включає призначення осіб у нашому регіоні з сумнівними біографіями, явними корупційними скандалами і історіями з подвійним громадянством. Люди, які займають високі посади і мають російське громадянство, не притягуються до відповідальності. Я вважаю, що нам потрібна відкрита кадрова політика, де суспільство буде бачити і розуміти причину призначення кожного чиновника. Можливо, хтось думає, що у нас немає фахівців в Україні, але це не так. Все виглядає так, що просто є коло наблизених осіб, яких призначають незалежно від їх кваліфікації чи історії. Якщо говорити про розвиток, **нам потрібна прозора система призначення чиновників**, оскільки нинішня система не працює. Я вважаю, що міжнародні партнери мають посилити тиск на нашу державну владу щодо кадрової політики.”

Одеська громада, представник офісу громади

“Міжнародним партнерам і організаціям потрібно набагато більше співпрацювати з нашим громадським сектором. Тобто з активними громадянами, які готові жертвувати часом, силами, можливостями за свою країну. Вони найбільш продуктивні. Ми разом з допомогою міжнародних партнерів можемо міняти країну на краще і впливати на рішення влади, яка дуже часто буває некомпетентна, інертна, залежна від совкових стереотипів та уяви. Думаю, що саме опора на громадянське суспільство, на активну меншість українців приведе нас до нормальної країни, цивілізованої і успішної.”

Криворізька громада,
представник НГО

“Хотілось би щоб в нас були вкладені якійсь інвестиції, щоб у нас був завод мініпереробний. Хотілось би, щоби до нас повернулась наша молодь, її нажаль нема, вона повиїжджала. У нас погані дороги, немає транспортного сполучення. Якось так вимирають наші села, залишились люди похилого віку. Ми їм пропонуємо бізнес-плани і допомогу, але люди вже такого віку, що не хочуть, а молоді немає. До війни ми планували відкрити молочний переробний маленький заводик, USAID допомогли придбати обладнання, але почалась війна...”

Кочубеївська громада,
представниця офісу громади

“По-перше, треба зробити дороги, щоб у нас було сполучення до міст, тому що наші діти навчаються в Херсоні, Миколаєві, Одесі, Кривому Розі. Треба щоб відкрились робочі місця. У нас така територія, що могла б бути зона оздоровлення з парками, такий туризм. Якщо це зробить, то були б робочі місця і кошти у громади. Треба відбудовувати села. ... Як будуть умови кращі, то будуть тут залишатись люди жити. Будуть люди, то будуть діти, тоді села будуть жити далі. **Треба у нас будувати, відкривати якісь підприємства, шукати інвесторів**, може якісь молокозаводи відкривати або сирозаводи для того, щоб молодь могла працювати і залишатись в селі.”

Кочубеївська громада,
представниця НГО

ОСНОВНІ ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЯ 4

Результати дослідження свідчать про необхідність посилення інформаційної підтримки реформ та заохочення до участі в програмах міжнародних партнерів різних цільових груп. Оскільки представники офісів громад демонструють найвищий рівень підтримки реформ, а також високу обізнаність і залученість до програм партнерів, ця група може бути ефективними агентами донорських ініціатив для відбудови та відновлення у громадах. Необхідна тісна співпраця з органами місцевої влади та активом громад для демонстрації прикладів успішно реалізованих проєктів, формування практик, що передбачають колегіальне прийняття рішень із залученням ширшого кола учасників. Важливим є залучення ширшої громадськості до відкритих діалогів щодо змісту та значення реформ та важливості демократичних засад доброго врядування для відновлення та відбудови успішних громад.

Врізка 1.

Формування ролі громади у процесі децентралізації (що важливо знати про поточну роль громад в Україні)

Нижче у короткій довідці наданий короткий огляд процесу децентралізації в Україні, станом на листопад 2023 року.

Визначення: Об'єднана громада (ОГ) – це об'єднання кількох населених пунктів з одним адміністративним центром. Об'єднана громада з містом як адміністративним центром є міською громадою, з селищем міського типу як адміністративним центром є селищною громадою, з селом як адміністративним центром є сільською громадою²³.

Передумови: Після здобуття незалежності України у 1991 році країна зберегла централізовану систему управління. Місцеві ради на регіональному, районному та громадському рівнях мали обмежені повноваження щодо прийняття рішень, значною мірою покладаючись на центральне державне управління²⁴. Лише у 2014 році Україна розпочала реформу децентралізації, щоб передати повноваження від центру до місцевих органів влади.

Ключові реформи: У грудні 2014 року зміни до Бюджетного кодексу сприяли добровільному об'єднанню сіл і міст у більші місцеві органи, відомі як «територіальні громади». Нові утворення здобули фінансову незалежність через прямі трансфери від Міністерства фінансів та частку від місцево зібраного податку на доходи фізичних осіб. Закон, прийнятий у лютому 2015 року, дозволив селам об'єднуватися в нові громади, надаючи їм відповідальність за місцеві громадські послуги, такі як школи, охорона здоров'я, бібліотеки, місцевий транспорт, управління відходами тощо. Хоча деякі рішення залишалися централізовано керованими (наприклад, податки та тарифи), громади взяли на себе контроль над адміністрацією шкіл, обслуговуванням місцевих доріг, плануванням землекористування та іншими питаннями²⁵.

Виклики: Реформа децентралізації розпочалася в період, коли вже відбувалася російська агресія на Донбасі. Історична відсутність міс-

23 Див. *Decentralization Glossary*. Available at: <https://decentralization.gov.ua/en/glossary>

24 Див. Arends H., Brik T., Herrmann B., Roesel F. (2023). Decentralization and trust in government: Quasi-experimental evidence from Ukraine // *Journal of Comparative Economics*, Available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0147596723000689?via%3Dihub>

25 Перелік питань, що належать до компетенції органів місцевого самоврядування територіальної громади, встановлюється відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», інших законів України, з урахуванням положень статті 4 Європейської хартії місцевого самоврядування. Детальніше, див. «Практичний посібник з питань організації роботи органів місцевого самоврядування об'єднаних територіальних громад», USAID, Асоціація міст України, Київ, 2016.

цевого самоврядування, особливо в регіонах, які раніше були під тривалим російським або радянським правлінням, залишила ці території під впливом старих авторитарних еліт, які зазвичай віддавали перевагу централізації²⁶. Піонери місцевого самоврядування зіткнулися з обмеженою підтримкою і, в деяких випадках, опором з боку влади²⁷.

Досягнення: Незважаючи на складнощі, реформа набрала обертів, що призвело до створення загалом 1 469 територіальних громад по всій Україні, зокрема: 409 міських, 435 селищних та 625 сільських громад. Громади мають значну автономію в місцевому самоврядуванні.

Еволюція громад до та під час війни: Початкова фаза реформи децентралізації відзначалася інтенсивною участю громадян та ініціативами на місцях, що в цілому сприяло створенню практики більшої залученості місцевого населення та громадянського суспільства у процесах місцевого самоврядування²⁸. Стійкість України у період російської агресії значною мірою спирається на гнучкість та ефективність місцевого самоврядування. Здатність органів місцевого самоврядування швидко та скоординовано приймати рішення щодо життя громади на місцевому рівні відіграла вирішальну роль у перші місяці війни. Зокрема, у березні 2022 року швидке скликання сесії Херсонської обласної ради зірвало плани агресорів створити так звану «Херсонську Народну Республіку» і забезпечило легітимну відповідь громади на російську пропаганду. Громади по всій Україні створили гуманітарні центри для задоволення місцевих потреб та сформували волонтерські загони для організації супротиву. Як показали результати недавнього дослідження усної історії в районах, що перебували під окупацією, незважаючи на складні обставини, українські громади, які набули досвіду самоврядування, продемонстрували високий рівень стійкості, здатність до самоорганізації та покладання на неформальні мережі. Зокрема, державні установи, включаючи школи (якщо вони не були зруйновані²⁹), змогли певний час ефективно функціонувати навіть за відсутності підтримки від національних інституцій³⁰.

26 Див. Arends H., Brik T., Herrmann B., Roesel F. (2023). Ukraine's resilience: How an administrative reform boosted social capital and trust in Ukrainian communities // *Vox EU*, 23 August, 2023.

27 Див. Arends H., Brik T., Herrmann B., Roesel F. (2023). Decentralization and trust in government: Quasi-experimental evidence from Ukraine // *Journal of Comparative Economics*. Доступно за посиланням: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0147596723000689?via%3DiHub>

28 Див. *Rebuilding Ukraine by Reinforcing Regional and Municipal Governance / OECD Report*, December 2022, Доступно за посиланням: <https://doi.org/10.1787/63a6b479-en>

29 За даними Міністерства освіти України, 3 798 навчальних закладів постраждали від бомбардувань та обстрілів. З них 365 були повністю зруйновані. Інтерактивну карту статистики руйнувань шкіл по областях можна переглянути тут: <https://saveschools.in.ua/en/>

30 Див. Mikheieva O., Danylov S. (2023). Living Under Russia's Occupation. The Locals' Tale // *ERIC: European Resilience Initiative Center*, 21 September, 2023. Доступно за посиланням: <https://european-resilience.org/analytics/living-under-russias-occupation-locals-tale?fbclid=IwAR2X4Zx766A5AZ0Nj-7efC3M3efw7fKcyw7ICs-bgkHB5QaELUrLPNJDbEQ>

Врізка 2.

**Розуміння сучасного ландшафту прифронтових громад:
вплив війни та прояви стійкості**

Згідно зі Звітом ПРООН «Оцінка впливу війни на людей» ([UNDP Human Impact Assessment Report \(HIA\)](#)), опублікованому червні 2023 року, хоча вся територія України тою чи іншою мірою зазнавала руйнівного впливу військових дій, протягом минулого року найбільш нагальні та гострі потреби були зафіксовані переважно в північних та південно-східних макрорегіонах. Зокрема, спостерігалися:

Погіршення умов життя. Домогосподарства повідомляли про порушення безпеки, погіршення ситуації в сфері зайнятості, підвищену залежність від гуманітарної допомоги та зменшення доходів.

Проблеми продовольчої безпеки. Хоча домогосподарства по всій країні стикалися з труднощами у задоволенні основних харчових потреб, найбільш постраждали регіони зазнавали гострого дефіциту продуктів у 2022 році.

Регрес секторів та бідність. Основними секторами, які зазнали руйнівного впливу, були житло, транспорт, енергетика, торгівля та промисловість, а також сільське господарство. З початком повномасштабної агресії різко зріс рівень бідності з 5,5% у 2021 році до 24,1% у 2022 році³¹.

У лютому 2023 року звіт щодо оцінки збитків і потреб ([Recovery and Damage Needs Assessment \(RDNA\)](#)) прогнозувала, що протягом року пряме руйнування будівель та інфраструктури завдало збитків на суму 135 мільярдів доларів. Загальні оцінені вимоги для відновлення та реконструкції досягли вражаючих 411 мільярдів доларів. Руйнувань зазнали передусім північні та південно-східні макрорегіони України, включаючи прифронтові області, які були в центрі уваги дослідження reSCORE на рівні громад (Донецька, Харківська, Луганська, Запорізька, Херсонська, Миколаївська)³². Громади в зазначених регіонах стикаються з найгострішими викликами як в економічному забезпеченні, так і в продовольчій безпеці, особливо для найбільш уразливих груп населення (літніх людей, людей з інвалідністю та дітей), що зумовлює нагальну потребу в цілеспрямованій підтримці цих груп населення.

31 Див. *Human Impact Assessment Report Ukraine* / UNDP, June 2023, pp.20, 69. Доступно за посиланням: <https://shorturl.at/rAJP4>

32 Див. *Recovery and Damage Needs Assessment* / UN, March 2023, p.9. Доступно за посиланням: <https://shorturl.at/dIU15>

Дослідження Київської школи економіки (KSE) «Пояснення стійкості України до вторгнення Росії: Роль місцевого самоврядування та реформи децентралізації» досліджує динамічні ролі та потенціал громад у пом'якшенні наслідків війни. У дослідженні наголошується на значному впливі таких факторів як підготовленість до надзвичайних ситуацій, інституційна надійність та адаптивність як вимірів стійкості місцевих спільнот в умовах війни.

Підготовленість означає стан готовності громади до надзвичайних ситуацій, що включає постійне планування, організацію, навчання та накопичення ресурсів. Інституційна надійність — це здатність громади підтримувати функціональність під час шоків і швидко відновлювати операційну спроможність. Адаптивність включає свідомі зміни в практиках громади для реагування на шоки, наприклад, організацію роботи під час тривалих відключень електроенергії або після пошкодження інфраструктури внаслідок військових дій.

Аналіз встановлює позитивний зв'язок між стійкістю громад і Індексом підготовленості, причому міські громади демонструють вищі показники. Вищий відсоток власних доходів позитивно впливає на Індекс, підкреслюючи важливість фінансової самодостатності громад. Наявність центрів підтримки бізнесу корелює з вищою підготовленістю, що свідчить про їхню значущу роль у стимулюванні ділової активності. Угоди про співпрацю між громадами також пов'язані з підвищеною підготовленістю, що підкреслює важливість спільного використання ресурсів. Географічні фактори також мають вплив на адаптацію (наприклад, громади в північному регіоні демонструють позитивну кореляцію між адаптацією та заходами підготовки до зими).

Дослідження підкреслює значення як економічних, так і соціальних передумов підготовленості громад. Зміцнення соціального капіталу, можливість здійснювати управління та сприяти залученню громадян через фізичні хаби та віртуальні мережі – сприяють стійкості. Активні угоди про співпрацю підвищують адміністративну стійкість, підкреслюючи цінність співробітництва між громадами. У дослідженні наголошено, що розвиток економічних можливостей громади, розбудова соціальних мереж для активної участі громадян у децентралізації відіграють важливу роль у зміцненні стійкості громад до інституційних шоків під час війни³³.

33 Див. Rabinovych M., Brik T., Darkovich A., Savisko M., Hatsko V., Tytiuk S., Pidubnyi I. Explaining Ukraine's resilience to Russia's invasion: The role of local governance // *Governance*, 06 October 2023. Доступно за посиланням: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/gove.12827>

ПРО RESCORE

Індекс reSCORE для України – це спільна ініціатива, яку фінансує USAID та ПРООН і впроваджує Центр сталого миру та демократичного розвитку (SeeD) – це інструмент щорічного оцінювання стійкості суспільства та відновлення країни, що має забезпечити надійну доказову базу для розроблення політики та програм національних, регіональних та міжнародних партнерів. Як і його попередники, індекси SCORE для України 2018-2021 рр., reSCORE покликаний знайти шляхи до змістовних змін і задовольнити складні потреби у зміцненні індивідуальних і колективних механізмів подолання труднощів та сприяння демократичній, справедливій, інклюзивній і згуртованій Україні.

ПРО ПАРТНЕРІВ

Програма «Демократичне врядування у Східній Україні (DG East) – це восьмирічна програма Агентства США з міжнародного розвитку (USAID). DG East співпрацює з громадянським суспільством, органами місцевої влади та незалежними медіа у східній і південній Україні для зміцнення зв'язку та довіри між громадянами та владою. Загальними цілями DG East є: 1) підвищення рівня сприйняття спільної громадянської культури на основі спільних цінностей і порозуміння; та 2) сприяння участі громадян з метою покращення процесів урядування, реформ в Україні та надання допомоги у вирішенні проблем громад. Програма орієнтована на реагування на нагальні потреби, пов'язані з війною, заохочує належне врядування та зміцнює інклюзивну громадянську ідентичність.

Програма «Трансформація комунікацій» USAID (Transformation Communications Activity – TCA) – це шестирічна програма Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), що спрямована на зміцнення української демократії шляхом комплексних досліджень, інноваційних комунікаційних ініціатив та створення соціально значущого контенту.

Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) підтримує стратегічні ініціативи, спрямовані на розвиток потенціалу, аби сприяти всебічному зростанню і сталому людському розвитку. Завдяки партнерству з національними, обласними та місцевими органами влади, громадянським суспільством і приватним сектором, ПРООН прагне підтримати Україну на шляху до подолання бідності, розвитку людського потенціалу, досягнення справедливих результатів, захисту довкілля і просування демократичного врядування.

ПРО SEED

Центр сталого миру та демократичного розвитку (SeeD) співпрацює з міжнародними організаціями з питань розвитку, урядами та лідерами громадянського суспільства для розробки та впровадження науково обґрунтованих, орієнтованих на людей стратегій для розвитку суспільств на засадах миру, інклюзивності та стійкості. Працюючи в Європі, на Близькому Сході, в Африці та Азії, SeeD надає політичні рекомендації щодо соціальних перетворень, які базуються на стратегіях залучення громадян та емпіричному вивченні поведінки окремих осіб, груп і спільнот. Підхід SeeD зосереджений на з'ясуванні першопричин соціальних проблем шляхом розробки та емпіричної перевірки науково обґрунтованої теорії змін. Для отримання додаткової інформації про діяльність SeeD в Україні, перегляньте цю сторінку: <https://www.seedsofpeace.eu/where-we-work/europe/ukraine/>

МЕТОДОЛОГІЯ

Терміни опитування та метод збору даних

Експертне опитування ReSCORE в громадах проводилося з 6 травня по 15 червня 2023 року. Дані збиралися шляхом стандартизованих³⁴ очних (F2F) інтерв'ю, що складають 88% вибірки (загалом, 445 з 504 інтерв'ю були проведені очно). Однак, через міркування безпеки в важкодоступних прифронтових районах (зокрема, в деяких громадах, розташованих у Донецькій, Херсонській та Миколаївській областях), використовувався також метод комп'ютеризованого телефонного інтерв'ю (CATI), що складає близько 12% вибірки (59 інтерв'ю). Крім того, в деяких випадках респонденти були опитані по телефону на їхнє прохання через міркування безпеки та обмеження в робочому розкладі.

План вибірки, географія та цільові групи

Всього було проведено 504 інтерв'ю в 32 громадах Харківської, Сумської, Дніпропетровської, Кіровоградської, Запорізької, Миколаївської, Херсонської, Одеської, Донецької та Луганської областей (див. *Рисунок 6*). Опитування охоплювало визначені міські, селищні та сільські³⁵ громади у всіх макрорегіонах³⁶ України, за винятком західного/тилового регіону (див. *Рисунок 7*). Географічний фокус дослідження ґрунтувався на тому, що, хоча російська агресія спрямована на всю територію України, громади в різних частинах країни стикаються з різним досвідом, пов'язаним з війною.

34 Анкета, використана в експертному опитуванні, складалася з попередньо відібраних питань з основного опитування reSCORE, а також питань, спеціально розроблених для опитування на рівні громад. Анкета була ретельно структурована і переважно складалася з закритих питань. Додатково до анкети було включене одне відкрите питання (наприкінці опитування), щоб зафіксувати думки респондентів щодо умов у громаді та нагальних питань, які, на думку ключових інформантів, можуть бути вирішені за підтримки донорів та партнерів (див. *Цитати* в цьому звіті). Середня тривалість інтерв'ю становила 39 хвилин. Респонденти мали можливість обрати російську або українську мову інтерв'ю (62% усіх інтерв'ю були проведені українською мовою).

35 Дослідженням reSCORE були охоплені всі типи громад (міська, селищна та сільська).

36 У цьому звіті використовується визначення макрорегіонів, яке було узгоджене під час Міжнародної конференції з питань відновлення України, організованої урядом України та міжнародними партнерами в Лугано у липні 2022 року.

Рисунок 6. Розподіл громад, включених у дослідження, по областях

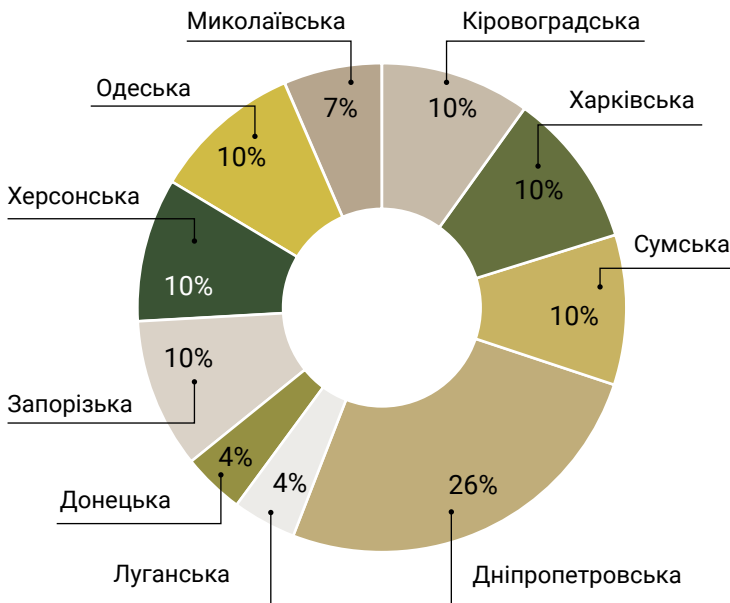
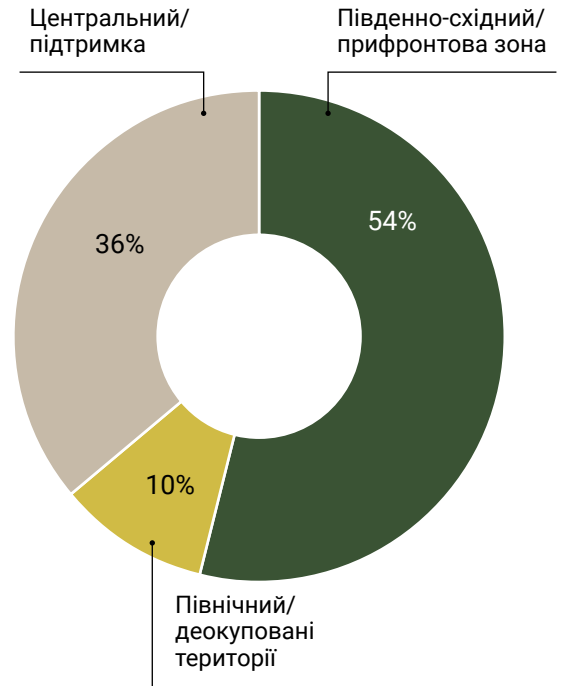

Рисунок 7. Розподіл громад, включених у дослідження, по макрорегіонах

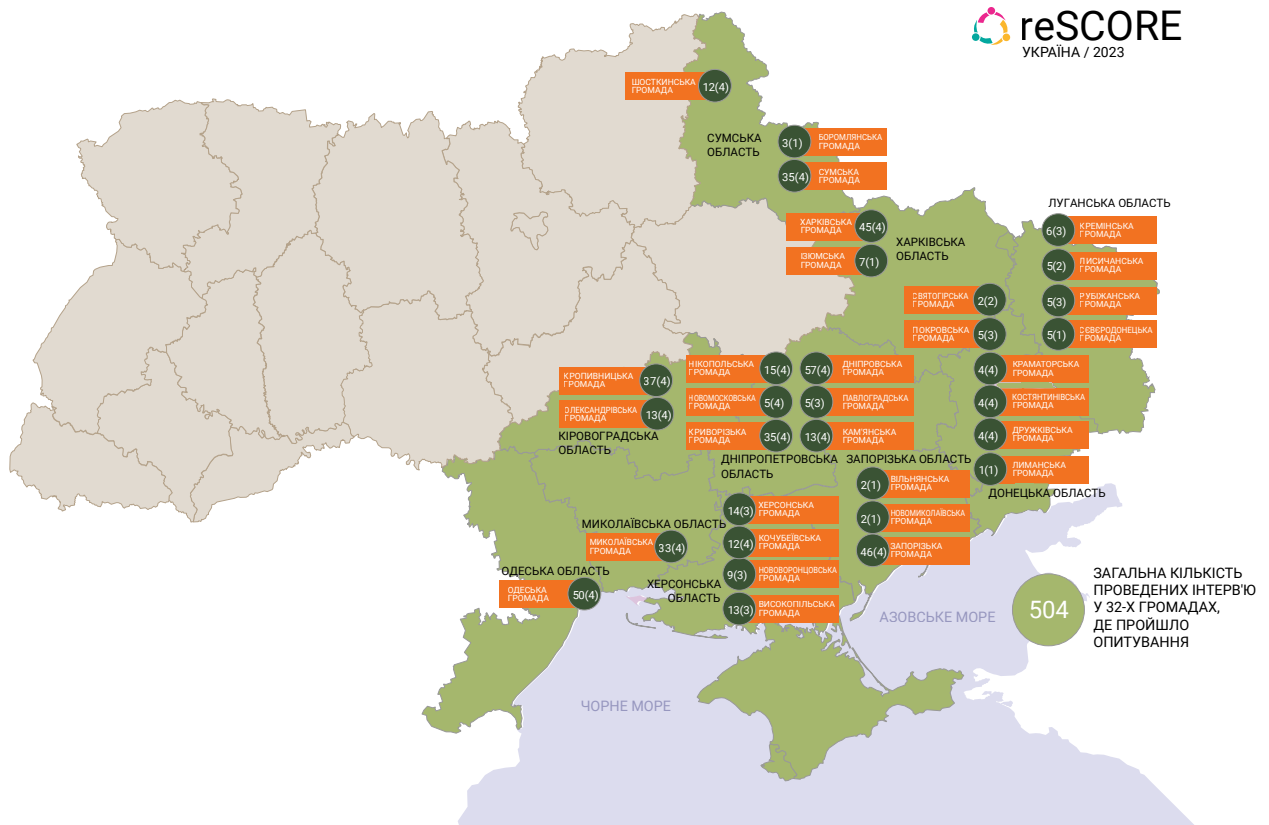

Більшість громад, які потрапили у фокус цього дослідження, були розташовані в південно-східному прифронтовому макрорегіоні, який найбільше постраждав від цілеспрямованих обстрілів критичної цивільної інфраструктури з боку Росії, а також від ризиків окупації територій. Хоча райони, що не контролюються урядом України, не були безпосередньо охоплені офлайн-опитуванням, були докладені зусилля для залучення до дослідження представників з тимчасово окупованих територій у доступних місцях їхнього перебування.

Цільова аудиторія для залучення ключових інформантів складалася з чоловіків і жінок старше 18 років³⁷, які були випадково відібрані з чотирьох попередньо визначених груп: 1) офіс громади (вклю-

37 Серед опитаних ключових інформантів 20% були віком від 18 до 34 років, 73% – від 36 до 64 років, і 7% – старше 65 років (74% жінок і 26% чоловіків). Значна представленість жінок серед ключових інформантів під час свідчить про демографічну динаміку, яка впливає на зростаючу залученість жінок у суспільстві та їх важливу роль у житті місцевих громад. Зокрема, жінки становили 66% опитаних представників офісу громади, 65% представників громадянського суспільства, 74% представників ОСББ (староста) та 86% представників державних служб.

Рисунок 8. **Мапа громад, включених до опитування**
(значення в дужках: загальна вибірка / кількість охоплених цільових груп)

чаючи обраних та призначених членів команди, таких як заступник голови, секретар тощо) – 22% опитаних належали до цієї групи; 2) громадянське суспільство (включаючи представників НГО, журналістів, правозахисників тощо) – 24% опитаних; 3) об'єднання співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ, включаючи голів фінансових відділів, інженерів або інший технічний персонал) або староста в сільській місцевості – 21% опитаних; 4) спеціалізовані державні служби (включаючи сектор безпеки та правоохоронних органів, таких як поліція; сектор надзвичайних ситуацій, таких як швидка допомога, служба порятунку, пожежники; сектори інфраструктури та комунальних послуг – водопостачання, енергетика, управління відходами; сектор охорони здоров'я, сектор освіти; культура, навколишнє середовище та спадщина) – 33% інформантів. Хоча в деяких прифронтових та сільських районах не всі цільові групи були доступні, у більшості громад були охоплені або всі чотири, або щонайменше три групи (див. Рисунок 8).

Обмеження даних

Варто підкреслити, що це дослідження базується на оцінках та спостереженнях ключових інформантів і зосереджується виключно на вибраних громадах. Тому отримані результати не є репрезентативними для всіх громад, областей або макрорегіонів. Обґрунтованість висновків, зроблених на основі інтерв'ю з ключовими інформантами, зумовлена їх індивідуальним досвідом роботи в громаді. Перевага інтерв'ю з ключовими інформантами полягає в тому, що вони мають специфічні знання і можуть відповідати на питання, які неможливо поставити респондентам під час масових досліджень. Для того, щоби усунути обмеження, пов'язані з можливими упередженнями та суб'єктивністю думок, наша стратегія полягала в залученні різноманітного кола ключових інформантів для забезпечення представленої різниці точок зору.

Вибірki варіювалися від одного респондента в менших та менш доступних громадах³⁸ до 57 респондентів у більших та більш доступних, що обмежувало можливість детальних порівнянь між громадами. Натомість, підхід полягав у тому, щоб узагальнити відповіді ключових інформантів і визначити характеристики, специфічні лише для опитаної громади. Дизайн експертного опитування, а саме – вибір респондентів з емпіричними знаннями, експертизою та глибоким розумінням ситуації в громаді – сприяє тому, що питання репрезентативності стає менш критичним. Незважаючи на ці обмеження, дослідження надає ґрунтовну оцінку ситуацій в громадах, їх нагальних потреб та точок зору людей, що приймають рішення на важливих для громади напрямках роботи. Ця інформація є цінною і може бути врахована політиками, дослідниками та донорами в їх роботі.

Забезпечення якості

Збір даних проводився з дотриманням суворих заходів забезпечення якості, що включало щотижневий контроль якості, щоденні перевірки геолокації³⁹ та верифікацію GPS-координат⁴⁰ для щонайменше 50% точок опитування. Крім того, можливість 100%-го аналізу аудіо-записів забезпечила додатковий рівень перевірки, а використання

38 Зокрема, через обмеження безпеки, в Лимані було опитано лише одного респондента. Коли громада представлена одним експертом, середнє значення базується виключно на оцінці цієї особи. Тобто, у статистичних термінах ми повідомляємо значення без усереднення. Хоча середні значення для найменшої вибірки не показані в тексті, вони включені до агрегованих розрахунків.

39 Перевірка геолокації передбачає визначення приблизного фізичного місцезнаходження пристрою, який використовує інтерв'юєр.

40 GPS (Global Positioning System / глобальна система позиціонування) – це метод визначення точних географічних координат (широти та довготи) опитуваної місцевості за допомогою сигналів від GPS-спутників.

планшетів, оснащених функціями автоматичного аудіозапису та відстеження тривалості питань, дозволило отримати інформацію, що відповідає вимогам до якості сучасних соціологічних даних.

Підхід до виявлення аутлаєрів

Під аутлаєрами (викидами) розуміємо статистичне спостереження, яке виходить далеко за рамки переважної більшості значень у наборі даних. Процес виявлення аутлаєрів передбачав класифікацію кожної громади як такої, що має результати нижче або вище середнього показника вибірки за всіма 150 тематичними індикаторами опитування. Громади з високими результатами визначалися як ті, що демонстрували значно вищі бали за позитивними показниками та нижчі бали за негативними показниками. Відповідно, громади з низькими результатами відбиралися на основі значно нижчих балів за позитивними показниками та вищих балів за негативними показниками.

Для уточнення аналізу, випадки, де громада демонструвала як високі результати за позитивними показниками, так і високі результати за негативними показниками, були виключені з розрахунків, що дозволило отримати сфокусований набір з семи громад у кожній категорії – так званих, більш ефективних та менш ефективних громад. Визначення факторів, що характеризують позитивні та негативні аутлаєри, передбачало вибір індикаторів, які постійно сприяли класифікації громади як «більш ефективної» або «менш ефективної». Надалі було проведено тест Крускала-Уолліса для оцінки статистично значущих відмінностей, при цьому індикатори з р-значенням тесту $<0,05$ вважалися такими, що мають значний зв'язок з категоризацією громад як більш/менш ефективних.

Метрика RESCORE

Оцінки для кожного індикатора задаються в діапазоні від 0 до 10, де 0 відповідає повній відсутності явища в громаді, а 10 відповідає його максимальній можливій присутності. Теплові карти, представлені на веб-сторінці SeeD, показують оцінку за даним індикатором, яку продемонструвала кожна громада, охоплена опитуванням. У презентації результатів оцінки представлені кількістю балів за шкалою, тоді як для ілюстрації та повнішого розуміння даних також можуть використовуватися частоти у відсотках.

ДОДАТОК

Інформація про вибірку: опитані громади та цільові групи

Територіальна громада ⁴¹	Орієнтовна чисельність населення станом на 1 січня 2022 року (згідно з даними Державної служби статистики України) ⁴²	Вибірка	Група 1. Офіс громади	Група 2. НГО	Група 3. ОСББ	Група 4. Державні служби	Кількість охоплених цільових груп
Дніпровська міська	971078	57	14	15	13	15	4
Одеська міська	1010573	50	10	14	13	13	4
Запорізька міська	710052	46	8	13	13	12	4
Харківська міська	1421125	45	8	10	12	15	4
Кропивницька міська	228007	37	8	8	7	14	4
Криворізька міська	606584	35	10	11	6	8	4
Сумська міська	267046	35	9	7	10	9	4
Миколаївська міська	470011	33	3	9	5	16	4
Нікопольська міська	105160	15	1	2	6	6	4
Херсонська міська	317752	14	3	0	2	9	3
Кам'янська міська	233701	13	4	2	3	4	4
Олександрівська селищна	24709	13	3	3	2	5	4
Високопільська сільська	10767	13	0	3	5	5	3
Шосткинська міська	90591	12	3	2	1	6	4
Кочубеївська селищна	2844	12	4	3	3	2	4

Див. продовження на наступній сторінці ►►

41 Громади ранжовані за розміром вибірки.

42 Кількість наявного населення України станом на 1 січня / Державна служба статистики України, Київ, 2022. Доступно за посиланням: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/08/zb_Ukraine%20in%20figures_21u.pdf

►► Продовження таблиці

Територіальна громада ⁴¹	Орієнтовна чисельність населення станом на 1 січня 2022 року (згідно з даними Державної служби статистики України) ⁴²	Вибірка	Група 1. Офіс громади	Група 2. НГО	Група 3. ОСББ	Група 4. Державні служби	Кількість охоплених цільових груп
Нововоронцовська сільська	12097	9	2	0	1	6	3
Ізюмська міська	48072	7	7	0	0	0	1
Кремінська міська	21588	6	0	2	1	3	3
Павлоградська міська	101430	5	2	2	0	1	3
Новомосковська міська	69855	5	1	2	1	1	4
Лисичанська міська	111716	5	0	2	0	3	2
Покровська міська	81029	5	0	2	1	2	3
Рубіжанська міська	58824	5	1	3	0	1	3
Северодонецька міська	113323	5	5	0	0	0	1
Дружківська міська	65483	4	1	1	1	1	4
Костянтинівська міська	65483	4	1	1	1	1	4
Краматорська міська	180922	4	1	1	1	1	4
Боромлянська селищна	4920	3	0	0	0	3	1
Новомиколаївська селищна*	5847	2	2	0	0	0	1
Святогірська міська*	8718	2	1	0	0	1	2
Вільнянська міська*	16531	2	0	0	0	2	1
Лиманська міська*	40195	1	0	1	0	0	1

* Рекомендованим критерієм для аналізу на рівні окремих громад була наявність трьох або більше опитаних ключових інформантів. Цей критерій базується на принципі триангуляції, який підвищує надійність висновків шляхом включення до аналізу різних точок зору. Громади з менш, ніж трьома опитаними ключовими інформантами, були включені лише до агрегованих розрахунків.

